

Algemeen ambtsbericht Democratische Republiek Congo

maart 2005



Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken
Den Haag
(070) 348 5964

1 april 2005

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting	8
2.2	Politieke ontwikkelingen	10
2.3	Veiligheidssituatie	18
2.4	Sociaal-economische situatie	27
3	Mensenrechten	28
3.1	Juridische context	28
3.1.1	Verdragen en Protocollen	28
3.1.2	Nationale wetgeving	29
3.2	Toezicht	31
3.3	Naleving en schendingen	34
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	34
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	35
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	35
3.3.4	Bewegingsvrijheid	36
3.3.5	Rechtsgang	37
3.3.6	Arrestaties en detenties	38
3.3.7	Mishandeling en foltering	38
3.3.8	Seksueel geweld	39
3.3.9	Verdwijningen	40
3.3.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	40
3.3.11	Doodstraf	40
3.4	Positie van specifieke groepen	41
3.4.1	Vrouwen en meisjes	41
3.4.2	Etnische groepen	42
3.4.3	Homoseksuelen	44
3.4.4	Minderjarigen	45
3.4.5	Dienstplicht / militairen	47
3.4.6	Voormalig Mobutu-aanhangers	48
3.4.7	Ex-FAZ militairen	48
4	Migratie	49
4.1	Migratiestromen	49
4.2	Opvang ontheemden	50
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	50
4.4	Beleid andere Europese landen	51



5	Samenvatting	52
	Literatuurlijst	54
I	Kaart van de Democratische Republiek Congo	57



1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in de Democratische Republiek Congo beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de Democratische Republiek Congo en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Congolese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in de Democratische Republiek Congo (laatstelijk 23 augustus 2004). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van juli 2004 tot en met maart 2005.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Kinshasa aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van de Democratische Republiek Congo. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van de Democratische Republiek Congo opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in de Democratische Republiek Congo geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij de Democratische Republiek Congo partij is, komen de mogelijkheden van toezicht aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden en van minderjarigen, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit de Democratische Republiek Congo en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van de UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.



2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Democratische Republiek Congo (DRC) is na Sudan en Algerije het grootste land in Afrika. De totale oppervlakte is 2.345.410 vierkante kilometer, een gebied ongeveer zo groot als West-Europa. De buurlanden zijn Angola, de Republiek Congo (Brazzaville), de Centraal-Afrikaanse Republiek, Sudan, Uganda, Rwanda, Burundi, Tanzania en Zambia. De kustlijn bedraagt slechts 37 kilometer.¹

De bevolking, die geschat wordt op 51,2 miljoen inwoners, bestaat voor 46,8% uit kinderen onder de 15 jaar. Slechts 2,6% van de bevolking is ouder dan 65 jaar.²

In de DRC wonen meer dan 350 etnische groeperingen, waarvan de meerderheid tot de Bantu behoort. De officiële taal is het Frans en wordt door een groot deel van de stedelijke bevolking gesproken. De meestgesproken taal is Lingala (vooral in Kinshasa en langs de rivieren), gevolgd door Kingwana, Kikongo (ten westen van Kinshasa), Tshiluba (in het zuiden) en Swahili (in het oosten en noordoosten). Daarnaast zijn er nog tientallen lokale talen. Het onderwijs wordt gegeven in het Frans, in alle onderwijsinstellingen en op alle niveaus. Degenen met enig niveau van onderwijs spreken derhalve (een zekere mate van) Frans.

Het land is onderverdeeld in elf provincies: Bas-Congo, Kinshasa, Bandundu, Equateur, Province Oriëntale, Kasai Occidental, Kasai Oriental, Maniema, Nord-Kivu, Sud-Kivu en Katanga. De hoofdstad Kinshasa is onderverdeeld in 24 *communes*.

De Congolese munteenheid is de Congolese franc (FC, *franc congolais*, internationale monetaire afkorting: CDF). Begin 2005 was 1 euro ongeveer 550 Congolese franc waard.

¹ Central Intelligence Agency, *The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the*, 16 december 2004.

² United Nations Development Programme (UNDP), *Human Development Report 2004*, tabel 5, p. 155.



2.1.2 Geschiedenis

Voor een uitgebreide weergave van de geschiedenis van Kongo/Zaire/de DRC wordt verwezen naar de algemene ambtsberichten DRC van april 2002, juni 2003, januari 2004 en juni 2004.

De burgeroorlog in Rwanda bracht in 1994 een grote vluchtelingenstroom naar Zaire op gang. De instroom verhoogde de spanningen en veroorzaakte nieuwe conflicten. Onder deze vluchtelingen bevond zich een groot aantal plegers van de genocide. Leden van de Hutu-militie *Interahamwe* en het voormalige Rwandese regeringsleger FAR (*forces armées rwandaises*) konden ontkomen naar Zaire. De situatie escaleerde in oktober 1996 tot een oorlog tussen enerzijds de Banyamulenge, een bevolkingsgroep van Tutsi afkomst, en anderzijds het Zairese leger. Andere verzetsbewegingen sloten zich bij de Banyamulenge aan en verenigden zich in de “*Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo-Zaire*” (AFDL), die onder leiding stond van Laurent Désiré Kabila.

Het vermolmde en slecht georganiseerde Zairese leger bleek niet opgewassen tegen de rebellen, die wapens, manschappen en advies ontvingen van de Tutsi-regering van Rwanda en mogelijk ook van andere buurlanden. De doodzieke Zairese dictator Mobutu vluchtte op 16 mei 1997 naar Marokko, waar hij in september overleed. Daags na zijn vlucht namen de troepen van de AFDL Kinshasa in. AFDL-voorzitter Kabila wijzigde de naam Zaire in Democratische Republiek Congo en riep zichzelf uit tot president.

Eind juli 1998 gaf president Kabila alle Rwandese militairen op Congolees grondgebied het bevel het land te verlaten. Enkele dagen later braken in Oost-Congo, in de steden Bukavu en Goma, gevechten uit tussen achtergebleven Rwandese militairen en eenheden van het Congolese leger *Forces Armées Congolaises* (FAC). De opstandelingen, waaronder Banyamulenge, verenigden zich in het RCD (*Rassemblement congolais pour la démocratie*). Zij werden militair ondersteund door Rwanda, terwijl Uganda de MLC (*Mouvement pour la libération du Congo* - voornamelijk bestaande uit niet-Tutsi's en voormalige soldaten uit Mobutu's leger) ondersteunde. Dit bleek het begin van een gewapende opstand tegen president Kabila die snel uitgroeide tot een regionaal conflict dat tot op heden niet is opgelost en waarbij verscheidene Afrikaanse landen militair betrokken waren, en sommige nog steeds zijn. Aan de zijde van president Kabila vochten Angola, Zimbabwe, Namibië en aanvankelijk ook Sudan en Tsjaad. De belangrijkste drie rebellenbewegingen werden militair ondersteund door Rwanda en Uganda.



Na diverse vergeefse pogingen leidden vredesbesprekingen onder leiding van president Chiluba van Zambia tot het Lusaka akkoord. De zes deelnemende landen ondertekenden het akkoord op 10 juli 1999 en de drie rebellenbewegingen op 31 augustus 1999. Op 30 november 1999 richtte de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties MONUC (*Mission de l'organisation des Nations Unies au Congo*) op.

In de tussenliggende jaren bleef het onrustig in de DRC. Op 16 januari 2001 werd president Laurent Kabila door een lijfwacht vermoord. Zijn zoon Joseph werd uitgeroepen tot opvolger. De jonge Kabila zocht, in tegenstelling tot zijn vader, snel na zijn aantreden toenadering tot de internationale gemeenschap. In december 2001 kwamen de strijdende partijen in Sun City (Zuid-Afrika) bijeen voor vredesbesprekingen onder leiding van de Zuid-Afrikaanse president Mbeki.

Het eerstvolgende resultaat kwam in juli 2002 in de vorm van een akkoord tussen de DRC en Rwanda, en in september 2002 in de vorm van een overeenkomst tussen de DRC en Uganda. Beide akkoorden beoogden de terugtrekking van de buitenlandse strijdkrachten uit de DRC. Na de ondertekening op 16 december 2002 te Pretoria van het *Accord Global et Inclusif sur la Transition* (Akkoord van Pretoria) door de toenmalige Congolese regering, de rebellengroeperingen³, de politieke oppositie en de Mayi-Mayi werden de onderhandelingen over de interim-grondwet, machtsdeling, verantwoordelijkheden in het leger en de bescherming van de leiders en instellingen in Kinshasa, voortgezet. Dit leidde tot de ondertekening van de *Final Act* van de Inter-Congolese Dialoog op 1 en 2 april 2003 te Sun City.

De overgangsregering, voorgezeten door president Kabila jr., moet de weg vrij maken voor de eerste vrije verkiezingen in ruim 40 jaar, in juni 2005. De samenwerking tussen de groeperingen verloopt stroef en het voortbestaan van de overgangsregering lijkt vooral te danken aan de fors toegenomen internationale aandacht voor het Grote-Merendossier. In maart en juni 2004 werden pogingen tot een staatsgreep gedaan waarvan de achtergronden nooit bekend zijn gemaakt. Eveneens in juni 2004 werd de stad Goma in Oost-Congo door een opstandige generaal ingenomen, ondanks de aanwezigheid van vele MONUC-troepen in dat gebied. De inname leidde tot onlusten in provinciehoofdsteden en Kinshasa, waarbij met name MONUC-medewerkers het moesten ontgelden.

³ *Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Goma (RCD-Goma), Mouvement du Libération du Congo (MLC), de politieke oppositie (Forces Vives), de RCD-K-ML (Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Kisangani - Mouvement de la Libération) en de RCD-N (Rassemblement Congolais pour la Démocratie – National).*



2.1.3 Staatsinrichting

De staatsinrichting is conform hetgeen vermeld staat in het *Accord Global et Inclusif sur la Transition*, dat op 16 december 2002 in Pretoria werd vastgesteld. Als grondwet geldt de overgangsgrondwet die op 4 april 2003 door president Kabila werd afgekondigd. Over de tekst van deze overgangsgrondwet werd tijdens besprekingen van de Inter-Congolese Dialoog op 6 maart 2003 in Pretoria door twee technische commissies overeenstemming bereikt.

Uitvoerende macht

Het staatshoofd is president Joseph Kabila, die tevens opperbevelhebber van de strijdkrachten is. De regering is een regering van nationale eenheid en overgang, geïnstalleerd in juli 2003, en bestaat uit de president, de vier vice-presidenten, 36 ministers en 25 vice-ministers. De posten zijn verdeeld over leden van de vorige regering, de politieke oppositie, de voormalige rebellengroeperingen en het maatschappelijk middenveld.

Wetgevende macht

De Nationale Vergadering (*Assemblée nationale*) bestaat uit 500 leden onder voorzitterschap van Olivier Kamitatu (MLC). De leden zijn afkomstig uit alle provincies, waarbij de vorige regering (waaronder Kabila's partij de *Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie* - PPRD), de RCD-Goma, de MLC, het maatschappelijk middenveld en de voormalige politieke oppositie ieder 94 afgevaardigden hebben. De overige leden zijn afkomstig uit de RCD-K-ML, de RCD-N en de Mayi-Mayi. De parlementsleden zijn benoemd door de respectievelijke groeperingen.

De Senaat bestaat uit 120 leden die eveneens uit bovengenoemde groeperingen afkomstig zijn en door hen benoemd. De voorzitter is Mgr. Pierre Marini Bodho, namens het maatschappelijk middenveld.

Rechterlijke macht

Het rechtssysteem is gebaseerd op Belgisch en gewoonterecht.

De rechterlijke macht is opgedeeld in twee jurisdicties: de gespecialiseerde jurisdictie (militair) en de algemene jurisdictie. Deze laatste is opgedeeld in een jurisdictie op basis van gewoonterecht (*jurisdiction coutumieres*) en modern recht. De gewoonterechtelijke instanties (*Tribunaux Coutumiers*) worden ontbonden wanneer een Rechtbank zich in dat ressort vestigt.



De tot het moderne recht behorende gerechten zijn:

- het Hooggerechtshof (*Cour Suprême de Justice*);
- het Hof van Beroep (*Cour d'Appel*);
- het Hof van Staatsveiligheid (*Cour de Sûreté de l'Etat*);
- het Gerecht van Eerste Aanleg (*Tribunal de Grande Instance*);
- de Gerechten van Koophandel en Arbeid (*Tribunaux de Commerce et du Travail*);
- de Rechtbank (*Tribunal de Paix*);

Het Hooggerechtshof zetelt in Kinshasa. Per provincie is er één Hof van Beroep, gezeteld in de provinciale hoofdstad. In Kinshasa bevinden zich twee Hoven van Beroep. De Gerechten van Eerste Aanleg bevinden zich in de belangrijkste steden in de provincie, per provincie kunnen in theorie tussen de drie en zes Gerechten aanwezig zijn. In werkelijkheid zijn er slechts 39 in heel de DRC. De Gerechten van Koophandel en Arbeid kennen hetzelfde ressort als het Gerecht van Eerste Aanleg.

Het Gerecht van Eerste Aanleg is bevoegd kennis te nemen van alle zaken die niet onder een gespecialiseerde jurisdictie, of onder een Rechtbank vallen. Men kan tegen een vonnis van een Gerecht van Eerste Aanleg in beroep gaan bij het Hof van Beroep.

Er zijn momenteel drie geïnstalleerde Gerechten van Koophandel en nog geen geïnstalleerde Gerechten van Arbeid. Momenteel zijn slechts 53 rechtbanken van de mogelijke 180 gevestigd.

De militaire rechtspraak is als volgt opgebouwd:

- het Militaire Hooggerechtshof;
- het Militaire Hof;
- het Militaire Garnizoenstribunaal;
- de Militaire Politierechtbank.⁴

Op 30 juli 2004 trad de Wet op de Waarheids- en Verzoeningscommissie (*Commission Vérité et Réconciliation - CVR*) in werking. De voorzitter van de CVR, Mgr. Jean-Luc Kuye, is een vertegenwoordiger van het maatschappelijk middenveld, de overige zeven leden bestaan uit de vertegenwoordigers van de ondertekenaars van het Akkoord van Pretoria. De Wet op de CVR biedt de mogelijkheid nog dertien aanvullende leden te benoemen, afkomstig uit verschillende maatschappelijke geledingen (religieuze organisaties,

⁴ *Audit Organisationnel du Secteur de la Justice en République Démocratique du Congo : Rapport d'état des Lieux, Synthèse, mei 2004.*



vrouwenorganisaties e.d.). Volgens de Wet op de CVR heeft de Commissie de bevoegdheid om mensen voor te dragen voor amnestie wegens oorlogsmisdrijven, politieke misdrijven en misdrijven van mening (*infractions politiques et d'opinion*). Daarnaast is de CVR verantwoordelijk voor de afhandeling van schadevergoedingen voor slachtoffers. De CVR dient tijdens het Transitieproces actief te zijn en moet zijn werkzaamheden voor de verkiezingen afronden. Het is mogelijk dat het parlement beslist om het mandaat van de Commissie te verlengen.⁵

2.2 Politieke ontwikkelingen

In deze paragraaf komen de politieke ontwikkelingen uit de verslagperiode, juli 2004 tot en met maart 2005, aan bod. Allereerst zal worden ingegaan op de algemene stand van het vredesproces. Vervolgens komen de voorbereidingen van de algemene verkiezingen aan de orde. Vervolgens zullen de ontwikkelingen betreffende wetgeving aan de orde komen, waarna tot slot kort zal worden ingegaan op de buitenlandse betrekkingen van de DRC.

Vredesproces

Een groot probleem in het vredesproces is het grote wantrouwen, dat tussen de leiders van de voormalige rebellenbewegingen die in het kabinet zitting hebben en de andere kabinetsleden bestaat. Het geringste incident kan het gehele overgangsproces in gevaar brengen.

Het meest bedreigende incident voor het vredesproces in 2004 was de aanval op Bukavu door twee voormalige RCD-Goma-commandanten. Commandant Nkunda (bevelhebber van Noord-Kivu) en de geschorste plaatsvervangend commandant van Zuid-Kivu Mutebutsi verdreven op 2 juni 2004 de militaire commandant (gelieerd aan Kabila's PPRD) van Zuid-Kivu te Bukavu. Nkunda gaf als reden voor de inname van Bukavu dat hij de Banyamulenge wilde beschermen tegen genocide door het regeringsleger. Zijn troepen trokken plunderend op naar Bukavu en ook in de stad beroofden, verkrachtten en doodden zij burgers.⁶ MONUC, de VN-missie in de DRC (*Mission de l'organisation des Nations Unies au Congo*), was niet in staat de inname of gewelddadigheden te verhinderen. Dit heeft, met name in de Kivu's, het vertrouwen in MONUC erg geschaad. Na een week kon het nationale leger (*Forces Armées de la République Démocratique du Congo - FARDC*) Bukavu weer innemen. Commandant Nkunda trok zich terug naar

⁵ International Center for Transitional Justice, *A First Few Steps - The Long Road to a Just Peace in the Democratic Republic of the Congo*, oktober 2004.

⁶ Human Rights Watch, *D.R. Congo: War Crimes in Bukavu*, juni 2004.

Noord-Kivu en Mutebutsi vertrok onder MONUC-begeleiding naar Rwanda.⁷ De groepen van Nkunda en Mutebutsi werden volgens een Comité van Experts van de Verenigde Naties (VN) door Rwanda materieel ondersteund. Rwanda zou hiermee het wapenembargo hebben geschonden, en de regering in Kigali ontkende dan ook alle aantijgingen.⁸

Uit protest tegen de situatie in Bukavu gingen studenten in Kinshasa op 3 juni 2004 de straat op om te demonstreren. Al snel sloten duizenden mensen zich aan bij het protest, dat zich in eerste instantie tegen MONUC richtte, daarna tegen de vermeende agressie door Rwanda, maar uiteindelijk ook expliciet tegen de onmacht van de regering om de situatie het hoofd te bieden. Tijdens de demonstratie bestormden demonstranten verschillende locaties van MONUC en andere VN-instellingen. Hierbij werd MONUC gedwongen om uit zelfverdediging gericht op de bestormers te schieten. Hierbij kwamen twee mensen om het leven.⁹ De onlusten verspreidden zich tevens naar andere steden in de DRC: ook in Lubumbashi, Kisi, Bukavu en Goma gingen mensen de straat op.¹⁰

Naar aanleiding van de massamoord op Congolese vluchtelingen van Tutsi-afkomst in het Burundese vluchtelingenkamp bij Gatumba, kondigde vice-president Ruberwa op 23 augustus 2004 vanuit Goma aan dat hij de deelname van zijn partij, de RCD, aan het transitieproces opschortte. Na internationale druk (met name de Zuid-Afrikaanse president Mbeki had bemiddeld) verklaarde de RCD op 31 augustus 2004 weer aan het transitieproces deel te zullen nemen.¹¹ (*Over Gatumba, zie ook paragraaf 2.3*).

In september 2004 werd bekend dat de regeringen van de DRC en Rwanda instemden met een gemeenschappelijk verificatiesysteem (*Joint Verification Mechanism - JVM*)¹² van grensproblemen. Het JVM zal bestaan uit experts van de twee landen, alsmede de VN en de Afrikaanse Unie (AU). Gedurende de verslagperiode werden twee *Joint Verification Teams* opgezet in Noord-Kivu (Goma) en Zuid-Kivu (Bukavu), waaraan de regeringen van de DRC en Rwanda deelnamen. Deze teams werden ondersteund door de AU en MONUC. Slechts een klein aantal van de beschuldigingen kon worden bevestigd, voor de overige kon geen bewijs worden gevonden.¹³

⁷ Human Rights Watch, *Burundi: The Gatumba Massacre - War Crimes and Political Agendas*, september 2004.

⁸ IRIN, *Rwanda backed dissident troops in DRC - UN panel*, 21 juli 2004.

⁹ IRIN, *Demonstrators stone MONUC headquarters*, 3 juni 2004.

¹⁰ The New York Times, *Protesters in Congo target UN*, 4 juni 2004.

¹¹ IRIN, *Former rebel group re-enters government*, 2 september 2004.

¹² IRIN, *Kigali, Kinshasa agree to border verification mechanism*, 23 september 2004.

¹³ Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VRVN), *Seventeenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2005/167, 15 maart 2005.



Daarnaast kwamen de ministers van Buitenlandse Zaken van de DRC, Rwanda en Uganda op 26 oktober 2004 overeen dat er een tripartiete commissie zou worden opgericht. Deze commissie moet verzekeren dat de reeds bestaande overeenkomsten betreffende vrede en veiligheid in de regio goed nageleefd worden.¹⁴

Op 19 en 20 november 2004 werd in Dar es Salaam (Tanzania) de Eerste Top van de Internationale Conferentie over Vrede, Veiligheid, Stabiliteit en Ontwikkeling in de Grote-Merenregio gehouden. De Conferentie is georganiseerd rond vier thema's: vrede en veiligheid, democratie en goed bestuur, economische ontwikkeling en regionale integratie, en humanitaire en sociale ontwikkeling. De Top werd bijgewoond door staatshoofden en regeringsleiders van elf Afrikaanse landen en werd georganiseerd door de AU en de VN. Op 20 november 2004 ondertekenden de staatshoofden van de elf landen een vredesverklaring. Ze beloofden daarin genocide, oorlog, hongersnood en ziektes uit te bannen in hun regio. Het vervolgtraject voorziet in een actieplan, dat met ministeriële werkgroepen verder uitgewerkt moet worden en zal eindigen in een tweede en laatste top voor staatshoofden, die in de loop van 2005 in Nairobi zal worden gehouden.¹⁵

In november en december 2004 liepen de spanningen tussen de DRC en Rwanda opnieuw hoog op. (zie verder hieronder "Verhoudingen met Rwanda").

Op 31 maart 2005 verklaarde de FDLR de gewapende strijd tegen Rwanda te staken. De verklaring werd door de voorzitter van de FDLR, Ignace Murwanashyaka, in Rome naar buiten gebracht. De FDLR had daar enkele dagen met vertegenwoordigers van de Congolese regering onderhandeld onder begeleiding van de rooms-katholieke bemiddelaars van de organisatie Sant'Egidio. In de verklaring veroordeelde de FDLR de genocide van 1994 in Rwanda. Indachtig de "catastrofale humanitaire situatie in de Grote Meren" en zich bewust van "het ongelooflijke lijden van mannen, vrouwen en kinderen in het gebied", kondigde de FDLR aan voortaan hun gewapende strijd in een politieke om te zetten.¹⁶

Verkiezingen

Op 6 juni 2004 tekende president Kabila het statuut van de Onafhankelijke Verkiezingscommissie CEI (*commission électorale indépendante*). De commissie bestaat uit 21 leden die de verschillende partijen betrokken bij het transitieproces vertegenwoordigen. Een belangrijke taak voor de CEI is het opstellen van een

¹⁴ IRIN, *Three longtime foes agree to new peace mechanism*, 27 oktober 2004.

¹⁵ IRIN, *Leaders commit to peace*, 22 november 2004; NRC Handelsblad, *Vredesverklaring Grote Meren regio*, 22 november 2004.

¹⁶ AFP, *Les rebelles du FDLR renoncent à la lutte armée au Rwanda*, 31 maart 2005.



kiesregister, alsmede het garanderen van vrije en eerlijke verkiezingen. Het Akkoord van Pretoria schrijft voor dat er voor het einde van de Transitieperiode (30 juni 2005) verkiezingen gehouden moeten worden. Deze datum kan echter tweemaal zes maanden verdaagd worden.

Op 22 november 2004 riep een bezoekende delegatie van de VN-Veiligheidsraad de Congolese regering op om meer voortgang te boeken met het verkiezingsproces, zodat de verkiezingen inderdaad in juni 2005 gehouden kunnen worden.¹⁷ De voorzitter van de Onafhankelijke Verkiezingscommissie (CEI), Abbé Apollinaire Malu Malu, verklaarde echter tijdens een interview op 6 januari 2005 dat een redelijke datum voor de verkiezingen wel eens eind oktober 2005 zou kunnen zijn. Een aantal politieke partijen, met name de UDPS en PALU, maakte hierop gebruik van de onrustgevoelens bij de bevolking en organiseerden protestmanifestaties in Kinshasa. Op 10 januari 2005 vond de grootste demonstratie plaats. Tienduizenden demonstranten verzamelden zich in de arme wijken van Kinshasa en probeerden op te trekken naar het centrum. Dat werd verhinderd door de politie die de menigte eerst met traangas probeerde te verspreiden maar later met scherp schoot. Persbureaus melden drie tot negen doden en tientallen mensen raakten gewond.¹⁸ Minimaal zestig mensen zouden zijn gearresteerd.¹⁹

Op initiatief van president Kabila werd op 13 januari 2005 een vergadering belegd met de vier vice-presidenten en de voorzitters van de Nationale Vergadering, de Senaat en de CEI. Besloten werd dat een inter-institutioneel seminar gehouden zou worden dat een realistische kalender moet opstellen voor de verschillende etappes van het verkiezingsproces. Ook zouden aanbevelingen gedaan moeten worden voor de voortgang van het proces rond de nieuwe grondwet en het referendum ter goedkeuring daarvan.

Begin februari 2005 werd het seminar gehouden, waarbij vertegenwoordigers van de regering, de Nationale Vergadering, de Senaat, de CEI, religieuze groeperingen en het voltallige *Comité International d'Accompagnement de la Transition* (CIAT) aanwezig waren. Een van de resultaten van de bijeenkomst is de bekendmaking van de streefdatum waarop Congolezen over hun identiteitsbewijs voor deelname aan het referendum en de verkiezingen zullen kunnen beschikken, namelijk "vóór eind mei 2005". De Senaat en de Nationale Vergadering werden door de bijeenkomst opgeroepen om het nodige te bewerkstelligen zodat op 30 maart 2005 de concept-grondwet goedgekeurd kan worden. Een datum voor het referendum over de nieuwe grondwet is overigens niet genoemd.

¹⁷ IRIN, *Speed up election programme, Security Council says*, 23 november 2004.

¹⁸ NRC Handelsblad, *Protest in Congo tegen uitstel van de verkiezingen*, 11 januari 2005.

¹⁹ ANC Daily News Briefing, 11 januari 2004.



Op 12 februari 2005 werden de Senaat en de Nationale Vergadering per presidentieel decreet geconvoceerd voor een bijzondere gezamenlijke vergadering. Tijdens deze buitengewone zitting dient de concept-grondwet aangenomen te worden, alsmede de staatsbegroting voor 2005.²⁰ De buitengewone zitting werd op 14 februari 2005 geopend.²¹ Op 17 maart 2005 aanvaardde de Senaat de concept-grondwet in eerste lezing. Het concept werd vervolgens door de Senaat ter overweging aan de Nationale Vergadering gezonden, welke op 29 maart 2005 met de beraadslaging begon. Naar verwachting zal de Nationale Vergadering half april 2005 de concept-grondwet aannemen. Hierna zal het concept per referendum aan de bevolking worden voorgelegd.²²

Verhoudingen met Rwanda

De spanningen tussen de DRC en Rwanda liepen in november en december 2004 opnieuw hoog op als gevolg van een raketaanval op 16 november 2004 gericht op Rwandees grondgebied. Rwanda schreef deze aanval toe aan de aanwezigheid van de ex-FAR/Interahamwe in het oosten van de DRC.²³ De aanval vormde een reden voor Rwanda om te dreigen de DRC binnen te vallen en zo eigenhandig met de Rwandese rebellen af te rekenen. Deze dreiging stond in schril contrast met de op 20 november 2004 op de Grote-Merentop te Dar es Salaam ondertekende vredesverklaring. De Rwandese regering verweet tevens de internationale gemeenschap er de afgelopen tien jaar niet in geslaagd te zijn de Hutu-rebellen (voornamelijk ex-FAR/Interahamwe en veelal opererend onder de naam FDLR - *Forces Démocratiques de Libération du Rwanda*) te ontwapenen en te repatriëren.²⁴

Op 29 november 2004 kondigde president Kabila aan dat de regering 10.000 extra manschappen stuurde naar de aan Rwanda grenzende provincie Noord-Kivu, om een eventuele Rwandese invasie te weerstaan.²⁵ De Congolese regering kondigde op 9 december 2004 eveneens aan dat zij uit protest tegen de Rwandese dreiging niet zou deelnemen aan een reeds geplande bijeenkomst van de Tripartiete Commissie. Deze commissie die in oktober 2004 door de DRC, Rwanda en Uganda was opgericht, zou lopende veiligheidsvraagstukken behandelen.²⁶

Op 7 december 2004 verklaarde de Voorzitter van de Veiligheidsraad van de VN dat de Veiligheidsraad ernstig bezorgd was over berichten dat het Rwandese leger

²⁰ Agence France-Presse (AFP), *Le parlement convoqué en session extraordinaire sur le texte de Constitution*, 13 februari 2005.

²¹ AFP, *ouverture de la session extraordinaire du parlement*, 14 februari 2005.

²² AFP, *début de l'examen de la future Constitution à l'Assemblée nationale*, 29 maart 2005.

²³ IRIN, *Kigali threatens to attack Hutu rebels in Congo*, 25 november 2004.

²⁴ IRIN, *Kigali threatens to attack Hutu rebels in Congo*, 25 november 2004.

²⁵ IRIN, *Kabila to send troops to counter threat from Rwanda*, 30 november 2004.

²⁶ IRIN, *DRC absent from tripartite meeting to ease regional tensions*, 10 december 2004.



militaire operaties had uitgevoerd in het oosten van de DRC.²⁷ MONUC heeft de aanwezigheid van Rwandese troepen in de DRC niet kunnen constateren. Wel heeft zij aangegeven dat er indirecte indicaties hiervoor bestonden. Zo zijn er in Oost-Congo communicatiemiddelen aangetroffen, waarvan bekend is dat het Rwandese leger deze gebruikt. Rwandese aanwezigheid in de DRC is moeilijk te verifiëren aangezien het vaak schort aan de betrouwbaarheid van lokale getuigenissen en onomstreden bewijs veelal ontbreekt. MONUC heeft aangegeven geen concentraties van FDLR c.q. ex-FAR/Interahamwe-troepen nabij de Rwandese grens te hebben waargenomen. Op 15 december 2004 maakte MONUC bekend dat een groep gewapende mannen die de haven van Bukavu binnen wilde varen het vuur opende op een contingent VN-soldaten. Deze beantwoordden het vuur, waarna de boot met de gewapende personen in de richting van Rwanda vluchtte.²⁸

Onder sterke druk van de internationale gemeenschap trok Rwanda zijn dreigementen halverwege december officieel in.

Desalniettemin kwam door het Rwandese optreden het slepende probleem van de ex-FAR/Interahamwe opnieuw op de internationale politieke agenda te staan. Hoewel een missie van de VN-Veiligheidsraad in december 2004 concludeerde dat deze groep rebellen geen strategische dreiging vormen voor Rwanda, moet de (psychologische) impact van de aanvallen en de aanvalsdreiging niet worden onderschat, in het bijzonder voor de mensen in het grensgebied. Daarnaast eist ook de lokale Congolese bevolking het vertrek van deze rebellen aangezien zij in ernstige mate onder hun aanwezigheid te lijden hebben. Zo werden er eind september 2004 nog 150 huizen geplunderd en kwamen twee mensen om het leven toen de ex-FAR/Interahamwe een dorp in Noord-Kivu binnenvielen.²⁹ Repatriëring van de ex-FAR/Interahamwe neemt bovendien het hoofdmotief weg voor een Rwandees ingrijpen in de DRC en is daarmee een voorwaarde voor duurzame stabiliteit en vrede in de regio.

Op 8 december 2004 verklaarde de Hoge Raad van Defensie (*Conseil supérieur de la défense*, een regeringsorgaan met vertegenwoordigers van alle partijen bij het Akkoord van Pretoria) bereid te zijn geweld te gebruiken bij de ontwapening en repatriatie van buitenlandse strijdende groepen, ook wanneer deze zich in het oosten van de DRC bevinden.³⁰

²⁷ VRVN, *Statement by the President of the Security Council*, S/PRST/2004/45, 7 december 2004.

²⁸ IRIN, *MONUC foils attack from Rwanda*, 15 december 2004.

²⁹ IRIN, *Rwandan combatants accused of fresh attacks in the east*, 27 september 2004.

³⁰ VRVN, *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2004/1034, 31 december 2004.



In januari 2005 werd een rapport van VN-experts gepubliceerd over de naleving van het wapenembargo dat in 2003 was ingesteld tegen buitenlandse en Congolese gewapende groepen in de Kivu's en het Ituri-district, alsmede tegen groepen die het Akkoord van Pretoria niet hadden ondertekend. Het zeer gedetailleerde rapport schetst niet alleen een beeld van de wijze waarop groepen rebellen zich in stand weten te houden, maar gaat ook in op de rol van Uganda, Rwanda en de DRC zelf. Alle drie de landen worden ervan beschuldigd het embargo te hebben overtreden. In het geval van Uganda zou het gaan om wapenleveranties aan militieën in het Ituri-district en het toelaten van illegale handelsactiviteiten door deze rebellen op Ugandees grondgebied. Rwanda zou hebben toegestaan dat Congolese rebellen in Rwanda mensen konden rekruteren in een vluchtelingenkamp. Volgens de VN-experts zijn Rwandese militairen niet alleen in het oosten van de DRC achtergebleven sinds 1998 (rond het Nationaal Park Virungu), maar zijn er duidelijke en sterke aanwijzingen dat nieuwe Rwandese troepen zich begin december 2004 daadwerkelijk op Congolees grondgebied hebben bevonden.

Het Congolese leger wordt er onder meer van beschuldigd militaire steun te hebben verleend aan de ex-FAR/Interahamwe. Tenslotte wordt melding gemaakt van distributie van wapens door de Gouverneur van Noord-Kivu onder de lokale (Hutu-)bevolking. Geen van de drie landen heeft wat betreft het verlenen van informatie aan de VN-experts in voldoende mate meegewerkt, Rwanda zou dit zelfs in het geheel niet hebben gedaan.³¹ Rwanda en Uganda ontkenden alle beschuldigingen uit het rapport.³²

Begin februari 2005 werd de nodige vordering gemaakt met de Joint Verification Mission die in Noord-Kivu succesvol is geweest. In de periode tussen 14 december 2004 en 19 januari 2005 zijn alle door de betrokken partijen voorgestelde locaties bezocht en geverifieerd; vrijwel alle aantijgingen zijn weerlegd. Op geen van de negen locaties waar volgens de DRC Rwandese troepen zouden zijn, zijn deze aangetroffen. Noch kon worden bevestigd dat er sprake zou zijn van bevoorrading van Rwandese troepen en materiaal. Op twee van de vier locaties waar volgens Rwanda FDLR (ex-FAR/Interahamwe) aanwezig zouden zijn, bleek dit inderdaad het geval. Ook in Zuid-Kivu is de JVM in februari 2005 formeel van start gegaan en verloopt voorspoedig.³³

Overige politieke ontwikkelingen

In september 2004 brachten de Congolese Algemene Rekenkamer en de inspecteur-generaal van Financiën een rapport uit dat concludeerde dat een aantal

³¹ VRVN, *Letter dated 25 January 2005 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1533 (2004) concerning the Democratic Republic of the Congo addressed to the President of the Security Council*, S/2005/30, 25 januari 2005.

³² IRIN, *Kampala denies arms embargo violation charge in UN report*, 1 februari 2005.

³³ IRIN, *Joint verification mechanism now operational*, 10 februari 2005.



managers van staatsbedrijven zich schuldig hadden gemaakt aan corruptie. Een twintigtal bedrijven werd onderzocht en het rapport signaleerde allerlei misstanden bij dertien bedrijven. Een speciaal ingestelde commissie van de Nationale Vergadering boog zich daarop over de kwestie en verrichte zelf ook nader onderzoek. De conclusies waren in overeenstemming met het auditrapport. President Kabila schorste op 25 november 2004 zes ministers³⁴ die verantwoordelijk zijn voor het vastgestelde mismanagement van staatsbedrijven, alsook de leiders van de tien betrokken staatsbedrijven.³⁵ De voormalige directeur-generaal van de migratiedienst *Direction Générale de Migration (DGM)* is in 2004 geschorst op verdenking van fraude. Waarnemers achten het echter waarschijnlijk dat de schorsing een intern-politieke achtergrond heeft. Momenteel wordt over een aantal benoemingen, waaronder de DGM, gebakkeleid door de transitiepartijen partijen.

De Wet op de nationaliteit is in december 2004 door het parlement aangenomen (zie verder paragraaf 3.1.2).

De wet op de amnestie is gedurende de verslagperiode nog niet aangenomen. Deze wet zou het Presidentieel Decreet van 15 april 2003 moeten vervangen en vloeit voort uit het Akkoord van Pretoria.

³⁴ De Ministers van Transport en Communicatie, van Mijnbouw, van Hoger Onderwijs, van Publieke Werken en Infrastructuur, van Buitenlandse Handel, en van Energie.

³⁵ IRIN, *Kabila suspends 6 ministers, 10 company executives*, 26 november 2004.



2.3 Veiligheidssituatie

In deze paragraaf wordt eerst een overzicht gegeven van de strijdkrachten die in de DRC actief zijn. Vervolgens wordt de veiligheidssituatie in de DRC per regio beschreven.

Het Congolese leger

Het Congolese leger FARDC (*Forces Armées de la République Démocratique du Congo*) is uitermate zwak georganiseerd, aangezien de verschillende eenheden nog niet geïntegreerd zijn en nog niet onder een eenduidige commandostructuur vallen. Momenteel is er slechts één brigade daadwerkelijk geïntegreerd. Daarnaast wordt met hulp van Angola, België en Zuid-Afrika een tweetal geïntegreerde brigades gevormd in Kamina en Kitona. Oorspronkelijk was voorzien dat het DDRRR- en integratieproces parallel zouden verlopen. Allereerst zouden de deelnemers een oriëntatie in de *Centres d'Orientalion* (CO) ontvangen en daarop zou demobilisatie of integratie in het leger volgen. Dit laatste vindt plaats in de *Centres de Brassage et Recyclage* (CBR). Vanwege het traag verlopende DDRRR-proces werd eind 2004 besloten tot het *Plan d'Urgence*, dat voorziet in het opzetten van een beperkt aantal brigades (6-8) voor de verkiezingen, buiten de CO om. De nieuwe brigades zullen worden ingezet om tijdens de verkiezingen de veiligheid te garanderen, en daarnaast voor het verbeteren van de veiligheid in het oosten van het land.

De verdeeldheid binnen het Congolese leger, die in zekere zin het gebrek aan eenheid binnen de transitieregering weerspiegelt, compliceert het herstel van het staatsgezag in het oosten van de DRC. De integratie verloopt zeer moeizaam en vaak letterlijk niet zonder slag of stoot. Zo braken er in december 2004 in Kanyabayonga in Noord-Kivu gevechten uit tussen soldaten van het FARDC (vanuit Kinshasa gestuurd om met de in het oosten opererende te integreren) en FARDC-soldaten van de voormalige ANC (*Armée nationale congolaise*), de militaire tak van de RCD-Goma.³⁶

Politie, grensbewaking en veiligheidsdiensten

De DRC beschikt over verschillende instanties belast met ordehandhaving en interne veiligheid. De nationale politie en de immigratiedienst (*Direction Générale de Migration, DGM*) vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken.³⁷ De DGM is belast met grensbewaking en immigratie.³⁸

³⁶ IRIN, *Clashes between army factions displace North Kivu residents*, 13 december 2004.

³⁷ U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.

³⁸ Zie ook paragraaf 3.3.4

De Nationale Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (*Agence nationale de renseignements, ANR*) en de Speciale Presidentiële Troepen (*Groupe Spécial de la Sécurité Présidentielle, GSSP*) vallen rechtstreeks onder de president. Zowel de ANR als de GSSP zijn belast met het bewaken van de staatsveiligheid en kunnen aangemerkt worden als veiligheidsdienst.³⁹

Ex-FAR/Interahamwe - FDLR - FOC

Hoewel de afgelopen jaren rond de elfduizend buitenlandse rebellen in de DRC zijn ontwapend en gerepatrieerd, waaronder ex-FAR/Interahamwe, is dit proces het afgelopen jaar vrijwel geheel tot stilstand gekomen. Een aantal partijen, waaronder Rwanda, wijt dit aan het principe van vrijwilligheid waarop het programma is gebaseerd en pleit voor meer militaire dwang. Het is bekend dat een groot deel van de ex-FAR/Interahamwe bereid is de wapens neer te leggen, maar hierbij wordt tegengewerkt door leidinggevend.⁴⁰

Door verschillende bronnen wordt het aantal ex-FAR/Interahamwe mensen op ongeveer 10.000 tot 15.000 geschat (inclusief vrouwen en kinderen). Bekend is dat ze, hoewel relatief gering in aantal (tussen de 8.000 en 12.000 strijders), wel goed bewapend en op professionele wijze georganiseerd zijn. Wel zou de beweging intern verzwakken en de afgelopen maanden politiek en militair kwetsbaarder zijn geworden. Noch de VN, noch andere waarnemers zien deze groep derhalve als een daadwerkelijke bedreiging voor Rwanda, het land met een buitengewoon professioneel leger. De bevolking van de DRC heeft echter zwaar te lijden onder de activiteiten van de ex-FAR/Interahamwe.

MONUC

Het mandaat van de VN-missie in de DRC (MONUC) werd bij Veiligheidsraadresolutie nr. 1555 (2004) van 29 juli 2004 verlengd tot 30 september 2004. Op 1 oktober 2004 nam de Veiligheidsraad resolutie nr. 1565 (2004) aan, waarin hij het mandaat van MONUC verlengde tot 31 maart 2005. Op 30 maart 2005 nam de Veiligheidsraad unaniem resolutie nr. 1592 (2005) aan, waarin het mandaat werd verlengd tot 1 oktober 2005, “met de intentie om het vaker te verlengen” aldus de resolutie.

Resolutie 1565 (2004) van oktober 2004 bepaalt dat het plafond omhoog gaat van 10.900 naar 16.700, inclusief de uitbreiding van de civiele politiecomponent. De

³⁹

Voor gebruik in dit ambtsbericht wordt onder veiligheidsdienst verstaan, die diensten die belast zijn met het verrichten van onderzoeken en het bevorderen van maatregelen in het belang van de staatsveiligheid alsmede van andere gewichtige belangen van de staat. Andere diensten zoals politie of de immigratiedienst DGM zijn weliswaar belast met handhaving van (grens)veiligheid, doch hebben niet tot doel de staatsveiligheid voor gevaar te behoeden.

⁴⁰

VRVN, *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2004/1034, 31 december 2004.



Secretaris-Generaal had om 23.900 manschappen gevraagd. 47 Landen dragen militairen bij aan MONUC.⁴¹

In resolutie 1565 (2004) worden de kerntaken zoals vervat in het nieuwe mandaat van MONUC nader uitgewerkt. Allereerst moet MONUC bijdragen aan een herstel van vertrouwen, het bevorderen van stabiliteit en het afschrikken van gewelddadig optreden. MONUC zal zich daarbij concentreren op het oostelijke deel van de DRC, dat wordt gezien als de meest instabiele regio.

MONUC neemt de controle en monitoring van het wapenembargo op zich en zal, waar mogelijk, wapens innemen en verzamelen. Er worden operationele samenwerkingsverbanden met de VN-vredesoperatie in Burundi (ONUB) en de regeringen van Burundi en de DRC opgezet die gericht zijn op monitoring en belemmering van grensoverschrijdende bewegingen van strijdende partijen. Voorts is MONUC verantwoordelijk voor het garanderen van de veiligheid van VN-personeel en -faciliteiten, alsmede van humanitaire werkers en burgers die zich in een situatie van directe fysieke bedreiging bevinden.

MONUC heeft daarnaast het mandaat gekregen om de transitieregering op een aantal terreinen bij te staan. Zo assisteert een uitgebreide en beter uitgeruste MONUC-presentie de transitieregering op robuustere wijze bij de ontwapening van buitenlandse strijders. De transitieregering zal daartoe in eerste aanleg haar eigen inspanningen moeten intensiveren (zoekoperaties, instellen wapenvrije zones, handhaven wapenembargo). Andere taken, waarvoor de transitieregering hoofdverantwoordelijkheid draagt, en MONUC derhalve een ondersteunende rol vervult, zijn:

- zorgdragen voor de veiligheid van de transitieregering en diens instellingen;
- verbeteren van de condities waaronder humanitaire taken worden uitgevoerd;
- vrijwillige terugkeer van vluchtelingen en ontheemden bevorderen;
- bevorderen en bescherming van de mensenrechten;
- veilig en eerlijk verloop van de verkiezingen.

Voor bovengenoemde taken is MONUC, binnen de grenzen van haar capaciteit en daar waar haar troepen zijn ontplooid, geautoriseerd alle nodige middelen te gebruiken.⁴² Resolutie 1592 (2005) wijzigt niets aan het mandaat van MONUC, maar bevat een oproep aan de transitieregering om samen met MONUC een plan te ontwikkelen voor de ontwapening van de FDLR, bij de uitvoering waarvan MONUC de FARDC zal ondersteunen. In de overwegingen van de resolutie verwelkomt de Veiligheidsraad de steun van de AU voor het bevorderen van vrede in het oosten van de DRC. Tegelijkertijd roept de Raad de AU op om nauw met MONUC samen te werken bij het definiëren van de rol van de Unie.⁴³

⁴¹ IRIN, *MONUC gets six-month extension, 5,900 more troops*, 4 oktober 2004.

⁴² VRVN, *Resolution 1565 (2004)*, S/RES/1565 (2004), 1 oktober 2004.

⁴³ VRVN, *Resolution 1592 (2005)*, S/RES/1592 (2005), 30 maart 2005.



In november 2004 hebben MONUC militairen voor het eerst gezamenlijke patrouilles met het Congolese leger uitgevoerd in gebieden waar de Rwandese rebellen zich ophouden.⁴⁴

De geloofwaardigheid van MONUC had al geleden door haar optreden in de Bukavu-crisis in juni 2004. Zij kreeg echter een gevoeliger klap te verwerken toen begin 2004 bekend werd dat een aantal medewerkers verdacht werd van ongeoorloofd seksueel gedrag te Bunia. Vaak betrof het (al dan niet uitgelokte) prostitutie, waaronder ook met minderjarigen. Het jongste slachtoffer was een meisje van 13 jaar.⁴⁵ Uit een onderzoek van het Interne Onderzoeksbureau van de VN (OIOS - *Office of Internal Oversight Services*) bleek dat van de 72 beschuldigingen er 20 verdere actie rechtvaardigden. Zeven individuele militairen werden schuldig bevonden aan ongeoorloofd gedrag in Bunia. Andere contingents werden niet onderzocht door het OIOS, maar het bureau gaf in zijn rapport aan niet uit te sluiten dat personeel uit andere contingents zich eveneens schuldig had gemaakt aan seksueel misbruik.⁴⁶ Zes van de door het rapport genoemde zaken betroffen Marokkaanse blauwhelmen, die door de autoriteiten in Rabat zijn gearresteerd en zullen worden vervolgd.⁴⁷ Daarnaast zijn in november 2004 twee Tunesische soldaten en een Franse VN-ambtenaar naar huis gestuurd wegens seksueel misbruik. Allen zouden door de eigen nationale autoriteiten vervolgd worden.⁴⁸ De VN-Secretaris-Generaal liet weten geschokt te zijn door het misbruik en heeft een aantal aanbevelingen gedaan om verder misbruik te voorkomen, waaronder een verbod op seksuele omgang met de lokale bevolking en een avondklok.⁴⁹

Demobilisatie- en terugkeerprogramma's

MONUC is (naast primair de Transitieregering) mede-verantwoordelijk voor het programma gericht op de vrijwillige ontwapening, demobilisatie, repatriatie, hervestiging en reïntegratie (het DDRRR-programma) van vooral voormalige ex-FAR/Interahamwe in Oost-Congo. Via het DDRRR-programma in de DRC zijn rond eind december 2004 totaal 11.300 buitenlandse strijders en hun familieleden gerepatrieerd naar Burundi, Rwanda en Uganda. Vanwege de toegenomen

⁴⁴ VRVN, *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2004/1034, 31 december 2004.

⁴⁵ Associated Press (AP), *U.S. condemns sexual abuse of Congolese women*, 11 februari 2005.

⁴⁶ Algemene Vergadering van de VN (AVVN), *Investigation by the Office of Internal Oversight Services into allegations of sexual exploitation and abuse in the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo*, A/59/661, 5 januari 2005.

⁴⁷ IRIN, *Moroccan UN peacekeepers arrested over sex abuse claims*, 14 februari 2005.

⁴⁸ IRIN, *UN civilian accused of sexual abuse*, 3 november 2004.

⁴⁹ VRVN, *Letter dated 9 February 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council*, S/2005/79, 9 februari 2005.



spanning in de Kivu's is het aantal repatriëringen sinds april 2004 echter aanmerkelijk gedaald.⁵⁰

Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in het oosten van de DRC, met name in de Kivu-provincies en het Ituri-district, blijft uitermate zorgwekkend. In grote gebieden ontbreekt het aan staatsgezag en maken groepen rebellen, waaronder de ex-FAR/Interahamwe, de dienst uit. Deze verzetten zich tegen herstel van het centrale overheidsgezag en verrijken zich door middel van exploitatie van grondstoffen. De opbrengst hiervan wordt onder meer gebruikt voor de aanschaf van wapens en munitie waarmee de strijd kan worden voortgezet. Deze cyclus werd reeds in 2003 beschreven door de VN-experts belast met rapportage over de illegale handel in grondstoffen in het oosten van de DRC, en werd begin januari 2005 wederom in het VN-rapport over de naleving het wapenembargo aan de orde gesteld.⁵¹

Er is in de gehele DRC sprake van wijdverbreide en stelselmatige schendingen van de rechten van de mens. Veel gewapende en ongedisciplineerde soldaten kunnen alleen overleven door het uitbuiten van de lokale bevolking. De bevolking kan hiertegen geen bescherming inroepen. Met name in het oosten van het land deden zich gedurende de gehele verslagperiode ernstige schendingen van mensenrechten voor, voornamelijk voortvloeiend uit een blijvend conflict tussen de FARDC en gewapende groeperingen. Oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid werden met name in het Ituri-district en de provincies Noord-Kivu en Katanga begaan. In deze gebieden namen buitengerechtigde executies en moorden in het laatste kwartaal van 2004 in aantal toe, evenals seksueel geweld, zoals verkrachtingen, seksuele slavernij en uitbuiting.

De centrale overheid in Kinshasa heeft haar macht nog steeds niet in alle delen van het land kunnen vestigen. Slechts eenderde van het land, namelijk het zuidwestelijke deel, staat onder gezag van de centrale regering. De invloed van de regering is in de voormalige rebellengebieden zeer gering.

In de door de regering gecontroleerde gebieden is de situatie voor burgers vooralsnog relatief veilig. In de overige gebieden maken zowel het regeringsleger als de rebellen zich dagelijks schuldig aan oorlogsmisdrijven. Hieronder worden de veiligheidssituaties naar regio uitgewerkt.

⁵⁰ VRVN, *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2004/1034, 31 december 2004.

⁵¹ VRVN, *Letter dated 25 January 2005 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1533 (2004) concerning the Democratic Republic of the Congo addressed to the President of the Security Council*, S/2005/30, 25 januari 2005.



Kinshasa

De politie, de strijdkrachten en de veiligheidsdiensten in Kinshasa worden nog steeds aangestuurd door president Kabila en zijn politieke getrouwen. Aangezien overheidsdienaren (waaronder politieagenten en legersoldaten) slecht of vaak niet betaald worden, tiert de corruptie welig. Hoewel normaal gesproken de veiligheid van burgers daardoor niet direct in gevaar komt, kan het voorkomen dat, evenals in andere delen van de DRC, het betalen van smeergeld wordt afgedwongen met (het dreigen met) geweld of illegale detentie.

In de nacht van 10 op 11 juni 2004 vond in Kinshasa een coup poging plaats door een deel van de *Groupe Spéciale de la Sécurité Présidentielle* (GSSP). De poging stond onder leiding van majoor Eric Lenge, afkomstig uit de provincie Katanga, een naaste medewerker van president Joseph Kabila. De coup poging werd afgeslagen door aan de president loyale troepen. Twaalf coup plegers werden gearresteerd, maar Lenge wist te ontsnappen. De achtergrond van de coup poging is nog steeds niet duidelijk.

Hoewel het in Kinshasa normaal gesproken rustig is, is er niet veel voor nodig om de vlam in de pan te laten slaan. Geruchten doen snel de ronde en na de uit de hand gelopen demonstratie van 10 januari 2005, waarbij enkele doden zijn gevallen, is de lokale bevolking beducht voor een herhaling van geweld. Zo zorgde op 25 januari 2005 het (valse) gerucht van de dood van president Kabila er voor dat restaurants en winkels sloten en mensen zich huiswaarts begaven.⁵² In aanloop naar de verkiezingen is het zeker niet uitgesloten dat zich wederom onregelmatigheden zullen voordoen.

Kivu's

Gedurende de verslagperiode was er sprake van een toename van geweld in de Kivu's. Verschillende partijen bleven tegen elkaar strijden, zoals de Mayi-Mayi tegen de ex-RCD-Goma, alsook de FDLR tegen de ex-RCD-Goma. Vaak gaat het hier om facties van het FARDC die eigenlijk geïntegreerd zouden moeten zijn, maar feitelijk nog steeds de oude vetes voortzetten onder de FARDC-vlag. Naast de al dan niet in het FARDC opgegane gewapende groeperingen zijn er in de Kivu's ook militie actief. Zo zouden er in oktober 2004 jonge Hutu-mannen bewapend zijn door FARDC (ex-ANC). Deze militie heeft in het najaar verschillende dorpen geplunderd en huizen in brand gestoken. De gevechten tussen Rwandofone strijders en hun collega-militairen die begonnen in juni 2004 naar aanleiding van de inname van Bukavu, werden in de overige maanden voortgezet, maar verplaatsten zich meer noordwaarts. █

⁵²

Reuters, *Congo's Kabila on show as rumours shake Kinshasa*, 25 januari 2005.



In december 2004 braken in Kanyabayonga in Noord-Kivu gevechten uit tussen soldaten van het FARDC (door president Kabila vanuit Kinshasa naar het oosten gestuurd ter integratie, alsmede afwering van een mogelijke Rwandese invasie) en Rwandofone soldaten van de voormalige ANC (*Armée nationale congolaise*), de militaire tak van de RCD-Goma.⁵³ De gevechten breidden zich ook naar andere plaatsen in Noord-Kivu uit. Om de munitie de kop in te drukken besloot het opperbevel der strijdkrachten te Kinshasa de militaire commandant van Noord-Kivu (generaal Obed Rwibasira, een Banyamulenge) te vervangen door de militaire commandant van de provincie Kasai-Oriental.⁵⁴ Op 21 december 2004 maakten de rebellerende ex-ANC soldaten bekend dat zij bereid waren tot een staakt-het-vuren. Ze hadden inmiddels twee extra dorpen ingenomen.⁵⁵

Als gevolg van de schermutselingen zijn tienduizenden lokale burgers Kanyabayonga ontvlucht, alsmede tienduizenden anderen uit andere dorpen in Noord-Kivu.⁵⁶ Volgens het VN-Kantoor voor de Coördinatie van Humanitaire Hulp (OCHA) stond 80 procent van de dorpen in Noord-Kivu in december leeg. De lokale bevolking was gevlucht voor het opnieuw opgelaaide geweld.⁵⁷

Op 21 december 2004 maakte MONUC bekend naar aanleiding van de gebeurtenissen een veiligheidszone in Noord-Kivu in te stellen. De veiligheidszone is 10 kilometer breed en loopt tussen de dorpen Kanyabayonga en Lubero en wordt bewaakt door 200 Zuid-Afrikaanse blauwhelmen. De zone dient humanitaire organisaties in staat te stellen de nooddriftige bevolking te helpen. Vanwege het aanhoudende geweld kon de hulp de bevolking niet eerder bereiken.⁵⁸

Begin oktober 2004 keerden ongeveer 2000 Banyamulenge terug vanuit Burundi naar Zuid-Kivu. Velen waren na de inname van Bukavu in juni 2004 gevlucht, en waren na het bloedbad in het vluchtelingenkamp te Gatumba verder gevlucht. Tijdens en na hun terugkeer werden zij hechter opnieuw het slachtoffer van geweld, willekeurige arrestaties en tegenwerking van de autoriteiten.

Ituri

Het reeds sinds juni 1999 slepende conflict tussen de Hema- en de Lendu-bevolkingsgroepen in het Ituri-district in het noordoosten van de DRC, dat tot op heden ruim 70.000 levens gekost heeft, laaide eind 2004 weer op.

⁵³ IRIN, *Clashes between army factions displace North Kivu residents*, 13 december 2004.
⁵⁴ IRIN, *North Kivu army chief replaced as fighting intensifies*, 17 december 2004.
⁵⁵ IRIN, *After gaining ground, insurgents agree to ceasefire*, 21 december 2004.
⁵⁶ IRIN, *Civilians flee renewed fighting in North Kivu*, 16 december 2004.
⁵⁷ IRIN, *Chorus of concern as country teeters on brink of fresh war*, 20 december 2004.
⁵⁸ IRIN, *UN creates buffer zone in east, but regional administrator objects*, 22 december 2004.



Dagelijks worden burgers slachtoffer van ernstige mensenrechtenschendingen. Het district wordt geteisterd door gewapende bendes die in volledige straffeloosheid opereren. In Ituri komt, evenals in andere delen van de DRC, op grote schaal seksueel geweld voor. Vaak hebben de verkrachtingen en andere seksuele misdrijven een etnische achtergrond. Lendu-vrouwen worden door de Hema-milities uit vergelding verkracht, en vice versa.⁵⁹

Op 25 februari 2005 werden negen Bengalese blauwhelmen van MONUC vermoord door rebellen nabij het dorp Kafe in Ituri. Deze rebellen behoren tot het *Front Nationalistes et Intégrationnistes* (FNI), een aan de Lendu gelieerde gewapende groepering. De MONUC-soldaten waren op patrouille in de buurt van een ontheemdenkamp waar 8.000 burgers, op de vlucht voor de FNI, ondergebracht waren.⁶⁰ Dezelfde dag werden enkele leiders van het FNI in Kinshasa door de Congolese autoriteiten gearresteerd.⁶¹ Op 22 maart 2005 werd Thomas Lubanga, de leider van de door de Hema gedomineerde *Union des patriotes Congolais* (UPC), door de Congolese overheid gearresteerd en overgebracht naar een gevangenis te Kinshasa.⁶²

Op 1 maart 2005 werd een contingent Pakistaanse blauwhelmen zwaar onder vuur genomen door FNI-militieleden in een dorp dat in de buurt ligt van de plek waar de negen blauwhelmen zijn vermoord. MONUC heeft hierop geantwoord waarbij vijftig tot zestig rebellen zouden zijn gedood. De overigen zijn op de vlucht geslagen. De VN-Veiligheidsraad veroordeelde de moord op de negen blauwhelmen in sterke bewoordingen en sprak zijn steun uit voor het militaire optreden van MONUC.⁶³ Volgens VN-Secretaris-Generaal Annan handelden de blauwhelmen uit zelfverdediging.⁶⁴

Volgens het Kinderfonds van de Verenigde Naties, UNICEF, zijn in Ituri in de eerste helft van februari ongeveer 85.000 mensen hun huizen ontvlucht. UNICEF heeft van veel burgers bevestigd gekregen dat er alom wordt vermoord, verkracht en geplunderd.⁶⁵ Het Kinderfonds noemt het conflict een van de bloedigste na de Tweede Wereldoorlog.⁶⁶

⁵⁹ Amnesty International, *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.

⁶⁰ IRIN, *Several UN peacekeepers wounded in militia ambush*, 25 februari 2005.

⁶¹ IRIN, *Militia leaders arrested in Kinshasa*, 2 maart 2005.

⁶² IRIN, *Another key Ituri leader arrested*, 22 maart 2005.

⁶³ VNVR, *Statement by the President of the Security Council*, S/PRST/2005/10, 2 maart 2005.

⁶⁴ IRIN, *UN troops killed 50 militiamen in self-defence, Annan says*, 4 maart 2005.

⁶⁵ AP, *UNICEF rushes aid to 50.000 people hit by upsurge in Congo*, 8 februari 2005; ANP, *Unicef wil actie in gewelddadig Congo*, 15 februari 2005.

⁶⁶ UNICEF, *Press release -UNICEF calls for action on Congo terror*, 15 februari 2005.



Op 1 september 2004 begon de regering met een ontwapenings- en reïntegratieprogramma dat zich richt op 15.000 gewapende strijders. Het programma ondervindt echter tegenwerking van lokale commandanten, aangezien zij niet willen dat hun strijders deelnemen aan het programma. Voorts zijn er moeilijkheden bij de integratie van de daarvoor in aanmerking komende strijders in het FARDC. Eind 2004 hadden ongeveer 1500 strijders zich aangemeld, waaronder bijna negenhonderd kinderen, waarvan zevenhonderd het programma inmiddels hebben voltooid.⁶⁷

Gatumba

Op 13 augustus 2004 werden Congolese Tutsi aangevallen in het vluchtelingenkamp Gatumba in Burundi, die een paar maanden eerder waren gevlucht voor de dreiging die ontstond na de mislukte aanval op Bukavu. Hierbij werden ruim 160 mensen gedood en honderden gewond, voornamelijk vrouwen en kinderen. Overige vluchtelingen werden met rust gelaten; slechts de Banyamulenge werden aangevallen, en wel op een wrede manier waarbij mensen levend werden verbrand en werden gedood met geweren toen zij probeerden te vluchten. Deze aanval ondermijnde het vredesproces aangezien het onderlinge wantrouwen sterk werd aangewakkerd. De RCD beschuldigde bijvoorbeeld het FARDC van betrokkenheid en Rwanda wees naar de Interahamwe-milities. De Burundese *Forces Nationales de Libération* (FNL), een Hutu-rebellengroep, heeft verantwoordelijkheid voor de slachting opgeëist. Op verzoek van de VN-Veiligheidsraad begon een gezamenlijk team van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Rechten van de Mens (UNHCHR), MONUC en ONUB (*Opération des Nations Unies au Burundi*) op 16 augustus 2004 met een onderzoek naar de ware toedracht van de massamoord. In het op 5 oktober 2004 verschenen VN-rapport werd aangegeven dat op grond van de verkregen informatie en bewijzen de FNL de meest waarschijnlijke dader was, maar dat het onwaarschijnlijk is dat de FNL als enige heeft deelgenomen aan de massamoord. Er is geen sluitend bewijs gevonden voor de beweringen van verschillende partijen dat de moorden waren begaan door FARDC, ex-FAR/Interahamwe of de Mayi-Mayi. De mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch heeft eveneens een eigen onderzoek ter plaatse ingesteld. Zij komt tot de conclusie dat de FNL de hoofdverantwoordelijke is en dat het niet kan worden uitgesloten dat anderen deel hebben genomen. Human Rights Watch heeft echter geen bewijs gevonden ten aanzien van het aantal mensen dat de FNL heeft meegeholpen, noch de etnische of politieke verwantschap van de eventuele mededaders.⁶⁸

⁶⁷ VRVN, *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo*, S/2004/1034, 31 december 2004; AVVN; VRVN, *Children and armed conflict - report of the Secretary-General*, A/59/695 - S/2005/72, 9 februari 2005.

⁶⁸ Human Rights Watch, *Burundi: The Gatumba Massacre - War Crimes and Political Agendas*, september 2004; VN, *Joint Report of the United Nations Organization Mission in*



2.4 Sociaal-economische situatie

De DRC staat op de 168ste plaats (van de 177 landen) van de *Human Development Index 2004* van het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP).⁶⁹ De sociale indicatoren - met name de kindersterfte die tot de hoogste ter wereld behoort - weerspiegelen de wijdverbreide armoede. De gemiddelde levensverwachting is 41 jaar. Er is sprake van een lage arbeidsproductiviteit, hoge werkloosheid, lage inkomens en een laag niveau van onderwijs, gezondheidszorg en andere sociale voorzieningen. Minder dan de helft van de Congolese bevolking heeft toegang tot basisvoorzieningen op het gebied van gezondheidszorg en onderwijs. Deze voorzieningen zijn veelal van lage kwaliteit.

Volgens een meerjarige studie van het *International Rescue Committee* sterven er maandelijks 31.000 (meer dan duizend per dag) mensen aan de gevolgen van de strijd. De organisatie noemt het conflict het meest bloedige sinds de Tweede Wereldoorlog. De helft van de slachtoffers zijn kinderen jonger dan vijf jaar. De slachtoffers vallen door het gewapend conflict, maar ook door ondervoeding en ziektes die in principe makkelijk te bestrijden zouden zijn, maar vanwege de onveilige situatie alsmede een gebrek aan medische voorzieningen een dodelijke afloop kennen.⁷⁰ Naar schatting 1,4 miljoen kinderen zijn ondervoed.⁷¹ Volgens VN-gezant voor Humanitaire Zaken Jan Egeland is de situatie in Oost-Congo momenteel 's werelds grootste humanitaire crisis: iedere zes maanden vallen in Oost-Congo ongeveer evenveel slachtoffers als op Tweede Kerstdag 2004 vielen ten gevolge van de tsunami in Zuidoost-Azië.⁷²

Zowel over 2003 als 2004 is er een groei (5 - 7%) van de economie geweest. De inflatie in 2004 schommelde rond de 6%.⁷³ Er is een concept-wet in de maak die de rol van de overheid in commerciële activiteiten kleiner moet maken en die voorziet in de privatisering van staatsbedrijven. Daarnaast wordt een andere wet voorbereid gericht op de modernisering en herstructurering van de staatsbedrijven. De Wereldbank ondersteunt dit proces.

the Democratic Republic of the Congo, the United Nations Operation in Burundi and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights into the Gatumba massacre, S/2004/821, 5 oktober 2004.

⁶⁹ UNDP, *Human Development Report 2004*, tabel 1, p. 142.

⁷⁰ International Rescue Committee, *D.R. Congo: Researching Death to Save Lives*, 9 december 2004.

⁷¹ UNICEF, *Press release: UNICEF calls for action on skyrocketing numbers displaced by fighting*, 15 februari 2005.

⁷² Reuters, *UN sees East Congo as worse crisis than Darfur*, 16 maart 2005.

⁷³ The Economist Intelligence Unit, *Country Report Democratic Republic of Congo*, december 2004.



3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en Protocollen

De DRC is partij bij:

- de vier Geneefse Verdragen uit 1949 betreffende krijgsgevangenen, strijdkrachten ter land en ter zee en burgers in oorlogstijd (allen voor de DRC in 1961 in werking getreden);
- het eerste Additionele Protocol behorende bij de Geneefse Verdragen inzake de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten en het tweede Additionele Protocol inzake bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (respectievelijk in 1982 en in 2003 voor de DRC in werking getreden);
- het Vluchtelingenverdrag van Genève en het bijbehorende Protocol van New York (respectievelijk voor de DRC in werking getreden in 1965 en 1975);
- het Internationale Verdrag voor Preventie en Bestrafing van Genocide (in 1962 in werking getreden voor de DRC);
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie (CERD, voor de DRC in 1976 in werking getreden);
- het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (CCPR), evenals het bijbehorende eerste Facultatief Protocol waarin het individueel klachtrecht bij het Mensenrechtencomité wordt vastgelegd (beide in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR, in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW, in 1986 voor de DRC in werking getreden);
- het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onteerende Behandeling of Bestrafing (CAT, in 1996 voor de DRC in werking getreden);
- het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC, in werking getreden voor de DRC in 1990), alsmede de twee Optionele Protocollen betreffende kinderen in gewapend conflict en betreffende de uitbanning van verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie (beiden voor de DRC in 2002 in werking getreden);
- het Ottawa Verdrag tegen het gebruik van landmijnen (in werking getreden voor de DRC in 2002);
- het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (in werking getreden voor de DRC in 2002).



Evenals alle leden van de Afrikaanse Unie heeft de DRC het Afrikaans Handvest inzake Rechten van de Mens en Volkeren geratificeerd (in werking getreden voor de DRC in 1987). De DRC heeft het Protocol bij dit Handvest betreffende de Oprichting van een Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volkeren en het Protocol bij het Handvest inzake de Rechten van de Vrouw getekend, maar nog niet geratificeerd. De DRC heeft het Afrikaans Handvest inzake de Rechten en het Welzijn van het Kind uit 1990 niet getekend. De DRC heeft het Verdrag inzake Specifieke Aspecten van Vluchtelingenproblematiek in Afrika van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (thans Afrikaanse Unie) in 1973 geratificeerd.

3.1.2 Nationale wetgeving

Als grondwet geldt de op 4 april 2003 afgekondigde Overgangsgrondwet. Over de tekst van deze grondwet werd op 6 maart 2003 in Pretoria overeenstemming bereikt. In deze Overgangsgrondwet wordt in artikel 2 de onschendbaarheid van fundamentele vrijheden en mensenrechten gegarandeerd.

Op 30 juni 2005 verlopen de eerste 24 maanden van de Transitieperiode. Gedurende de Transitieperiode dient een nieuwe grondwet ontworpen te worden en per referendum ter goedkeuring voorgelegd te worden aan de bevolking. Na afloop van het seminar van begin februari 2005 waarbij beide Kamers van het parlement, de CIAT, de CIE en de regering bij waren betrokken, werden aanbevelingen aan de relevante transitie instituties gedaan om het verkiezingsproces voortvarend te versnellen. De datum van 30 juni 2005, zoals genoemd in het vredesakkoord van twee jaar geleden, zou om technisch-logistieke redenen en het niet gereed zijn van het juridische kader niet haalbaar zijn.⁷⁴

De in het Akkoord van Pretoria voorziene amnestiewet is nog steeds niet aangenomen. Inmiddels is de ontwerpwet wel in behandeling bij een parlementaire commissie, maar er is nog te veel onenigheid over de definitie van “politiek” misdrijf. Het Presidentieel Decreet van 15 april 2003 inzake amnestie is tot de promulgatie van de wet nog steeds geldig. Het decreet verleent amnestie voor oorlogshandelingen in het kader van de rebellie, politieke vergrijpen en vergrijpen op het vlak van de vrijheid van meningsuiting die begaan zijn tussen 2 augustus 1998 en 4 april 2003.⁷⁵ Oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid zijn van de amnestie uitgezonderd.

⁷⁴

Trouw, *Verkiezingen in Congo waarschijnlijk uitgesteld*, 5 februari 2005.

⁷⁵

Decreet nr.1/003



Hoewel de DRC het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof heeft geratificeerd, is de nationale wetgeving hieraan nog steeds niet aangepast.

Nationaliteitswetgeving

Alvorens in te gaan op de nieuwe Nationaliteitswet van 12 november 2004, zal eerst de achtergrond bij de problematiek rond de Banyamulenge en de Banyarwanda beschreven worden.

De huidige problematiek rond de Congolese nationaliteit vindt hoofdzakelijk zijn oorsprong in twee migratiegebeurtenissen. Allereerst, de vestiging (vóór de 19e eeuw) van Tutsi-herders in het gebied rond Mulenge in de huidige provincie Zuid-Kivu. De afstammelingen van deze herders zijn zich vanaf de periode 1960-1970 met het woord *Banyamulenge* gaan aanduiden. Ten tweede, in de 20e eeuw besloot de Belgische kolonisator⁷⁶ in het huidige Noord-Kivu landbouwers afkomstig van de Rwandese hoogvlaktes te hervestigen, de *Banyarwanda*.

De eerste Congolese nationaliteitswetten, geïnspireerd door de Belgen, beschouwden deze twee groepen als Congolese burgers vanwege het feit dat deze groepen zich vóór de Congolese onafhankelijkheid van België op het grondgebied van de Republiek hadden gevestigd (het *jus soli*-beginsel). Vervolgens werd dit beginsel geleidelijk vervangen door dat van tribale afstamming (het *jus sanguinis*-beginsel). Hiervoor was het van belang wanneer de stammen op het grondgebied verbleven. Deze wetten hadden terugwerkende kracht en namen steeds vroegere data als uitgangspunt. Men was Congolees indien men behoorde tot een stam die zich in 1908 op het grondgebied bevond dat op 30 juni 1960 tot de Congo behoorde. Vervolgens werd dit gewijzigd in respectievelijk 1850 en 1 januari 1950.

Tegelijkertijd creëerde de groei van de bevolking in de twee Kivu's, toegenomen door de komst in verschillende golven van Rwandese vluchtelingen, meer en meer etnische spanningen in deze provincies. Vanwege de verschillende wijzigingen in de Nationaliteitswet voelden de Banyarwanda en Banyamulenge zich steeds minder als Congolese burgers beschouwd. Tegelijkertijd werden zij door de andere Congolezen - minderheden in Noord-Kivu - verstoten en steeds meer verward met de Rwandese vluchtelingen. (*Voor meer informatie over de verschillende bevolkingsgroepen in de Kivu's, zie paragraaf 3.4.2*).

Wet nr.04/024 van 12 november 2004

Op 12 november 2004 nam de Nationale Vergadering de Nationaliteitswet aan.⁷⁷ De wet trad op 17 november 2004 in werking. De wet schrijft voor dat de

⁷⁶ België had intussen een mandaat van de Volkenbond gekregen ter besturing van Ruanda-Urundi, nadat Duitsland - de vroegere kolonisator- was verslagen in de Eerste Wereldoorlog.

⁷⁷ Loi No. 04/024 du 12 novembre 2004 relative a la nationalité congolaise.



Congolese nationaliteit niet samen met een andere nationaliteit gehouden kan worden, men raakt zijn Congolese nationaliteit kwijt indien men een andere nationaliteit verkrijgt.⁷⁸ Men kan de Congolese nationaliteit verkrijgen via origine, naturalisatie, optie, adoptie, huwelijk of door geboorte en verblijf in de DRC.⁷⁹ Volgens de wet zijn Congolees van oorsprong allen die behoren bij een groep (etnisch of nationaliteit) waarvan de personen en het grondgebied de Congo (de huidige DRC) vormden ten tijde van de onafhankelijkheid.⁸⁰ Congolees van geboorte zijn de kinderen die geboren worden uit een Congolese vader of moeder.⁸¹ Kinderen die in de DRC geboren worden uit niet-Congolese ouders kunnen de Congolese nationaliteit verkrijgen bij het bereiken van 18 jaar wanneer zij een permanent verblijf hebben in de DRC.⁸²

Door de ietwat merkwaardige formulering van de groep die Congolees van origine is, is niet duidelijk wat de positie is van de Banyamulenge. De dubbele eis in de wet (de groep én hun grondgebied dienden Congo te vormen ten tijde van de onafhankelijkheid) maakt het voor Banyamulenge moeilijk om aangemerkt te worden als Congolees van origine. Indien de groep een *chiefdom* (grondgebied) heeft dat erkend was ten tijde van de onafhankelijkheid, dan zijn de personen die behoren bij deze groep Congolees van oorsprong. Het is echter niet duidelijk wat de wet precies bedoelt met “de onafhankelijkheid”: de onafhankelijkheid van België in 1960, of de oprichting in 1885 van de Onafhankelijke Kongostaat (*État indépendant du Congo*) door Leopold II, Koning der Belgen. Deze ambiguïteit is bewust in de wet terechtgekomen. Bepaalde etnische groepen hadden wél in 1960 een grondgebied, maar nog niet in 1885. Deze worden derhalve door de een wel als Congolees van origine beschouwd, en door de ander niet. Te zijner tijd zal de rechtspraak hier duidelijkheid in moeten scheppen. (*zie voor meer informatie paragraaf 3.4.2*).

3.2 Toezicht

Internationaal Strafhof

Van 26 juli tot 2 augustus 2004 bracht een onderzoeksteam van het Internationaal Strafhof (ISH), onder leiding van de Substituut-Aanklager Onderzoek Serge Brammertz, een bezoek aan de DRC. Doel van de missie was de mogelijkheden

⁷⁸ Art. 26 jo. Art. 1, Wet no. 04/024.

⁷⁹ Art. 1, Wet no. 04/024.

⁸⁰ Art. 6, Wet no. 04/024: “*Est congolais d’origine, toute personne appartenant aux groupes ethniques et nationalités dont les personnes et le territoire constituaient ce qui est devenu le Congo (présentement la République Démocratique des Congo) à l’indépendance*”.

⁸¹ Art. 7, Wet no. 04/024.

⁸² Art. 21, Wet no. 04/024.



voor samenwerking tussen het Hof en de Congolese autoriteiten te verkennen.⁸³ De Aanklager van het ISH, Luis Moreno Ocampo, had het onderzoek naar de situatie te Ituri op 21 juni 2004 aangekondigd. Dit is het eerste onderzoek van het in Den Haag gevestigde Hof, dat alleen zaken kan onderzoeken die gepleegd zijn na juli 2002, de datum van zijn oprichting.

De wetgeving van de DRC is nog niet in overeenstemming gebracht met het Statuut van Rome. Gezien de huidige wetgevende prioriteiten van het parlement (met name de grondwet en kieswet) is het niet waarschijnlijk dat de Congolese autoriteiten op korte termijn het Statuut van het Hof in de nationale wetgeving zullen implementeren. De DRC dient voorts de reeds getekende Overeenkomst betreffende de Voorrechten en Immunititeiten van het Hof te ratificeren, om de Aanklager in staat te stellen zijn werk te kunnen doen. In afwachting van de ratificatie van de Overeenkomst heeft het Hof op 6 oktober 2004 een voorlopige samenwerkingsovereenkomst met de DRC gesloten.⁸⁴

Op 8 februari 2005 maakte het ISH bekend dat in de loop van het jaar een opsporingsbevel te verwachten viel tegen een “hooggeplaatste verantwoordelijke” die actief is in het Ituri-district.⁸⁵ Dit zal het eerste opsporingsbevel worden van het Hof in de DRC. Tegelijkertijd kondigde het Hof mogelijke opsporingsbevelen aan tegen leden van het Ugandese *Lord's Resistance Army*.

Nationaal toezicht

De Overgangsgrondwet voorziet in de oprichting van een onafhankelijke Mensenrechtenwaarnemer (*Observatoire National des Droits de l'Homme* - ONDH) die gedurende de verslagperiode rapporten uitgaaf en werkbezoeken aflegde. Eveneens bestaat er een Waarheids- en Verzoeningscommissie (zie paragraaf 2.1.3). Het ministerie van Mensenrechten werkte gedurende de verslagperiode samen met een aantal nationale mensenrechten-ngo's, waaronder *Vois de sans Voix* (VSV) en *Association Africaine de Défense des Droits de l'Homme* (ASADHO).

Overig toezicht

MONUC heeft een Mensenrechtendivisie die rapporteert over mensenrechtenschendingen. Daarnaast krijgen internationale organisaties, zoals het Internationale Comité van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan (ICRC), toegang tot gevangenis. Illegale plaatsen van detentie van de veiligheidsdiensten mochten zij echter niet bezoeken.⁸⁶

⁸³ IRIN, *International Criminal Court completes first visit*, 2 augustus 2004.

⁸⁴ IRIN, *ICC signs cooperation accord with Kinshasa*, 8 oktober 2004.

⁸⁵ AFP, *Mandats d'arrêt de la CPI cette année contre des responsables de la LRA*, 8 februari 2005.

⁸⁶ U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.





3.3 Naleving en schendingen

In deze paragraaf worden voor de naleving en schendingen van de mensenrechten in de DRC besproken. Schendingen van de mensenrechten, waaronder seksueel misbruik van vrouwen en meisjes, komen dagelijks op wijdverbreide schaal en stelselmatig voor en blijven vrijwel zonder uitzondering onbestraft.

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De wet voorziet in vrijheid van meningsuiting. In de praktijk wordt dit recht echter beperkt. In de verslagperiode werd een aantal journalisten bedreigd, gearresteerd en gedetineerd.

Hieronder volgt een aantal gerapporteerde incidenten. De opsomming is niet limitatief. In augustus 2004 werd het religieuze radiostation *Radio Hosanna* te Lubumbashi gesloten en zeven medewerkers gearresteerd door de veiligheidsdienst ANR op verdenking van het ophitsen van luisteraars tegen de regering. De medewerkers werden tijdelijk vastgehouden, maar later in vrijheid gesteld.⁸⁷

Op 18 december 2004 werd de directeur-generaal van de in Kinshasa verschijnende krant *Tapis Rouge* gearresteerd naar aanleiding van een in zijn krant verschenen artikel waarin werd gesteld dat er gelden verduisterd waren bij de Belastingdienst (DGI - *Direction Générale des impôts*). Hij werd vastgehouden in de CPRK-gevangenis te Kinshasa en werd zes dagen later op borgtocht (USD 340) vrijgelaten.⁸⁸

In januari 2005 werd op last van de minister van Informatie de uitzending stopgezet door twee televisiestations van de persconferentie van een door president Kabila geschorste minister. In een memorandum schreef de minister van Informatie dat de president “onschendbaar” is en dat religieuze en thematische omroepen geen nieuws meer mogen brengen. Alle inbelprogramma’s werden verboden.⁸⁹

⁸⁷ Committee to Protect Journalists (CPJ), *Africa Cases 2004*, www.cpj.org.

⁸⁸ Reporters without Borders (RSF), *Director of “Tapis Rouge” newspaper jailed in Kinshasa*, 24 december 2004; RSF, *Director of independent newspaper released on bail*, 27 december 2004.

⁸⁹ RSF, *Three suspended radio and TV stations back on the air*, 21 januari 2005; Committee to Protect Journalists (CPJ), *Africa Cases 2005*, www.cpj.org.



Een journalist van de krant *La Référence Plus* werd op 5 januari 2005 bij verstek veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier maanden en een boete van 63.260 Congolese franc (97 euro) wegens laster. De krant werd veroordeeld tot een boete van 100 franc.⁹⁰ In een artikel had de journalist het oliebedrijf Cobil Oil beschuldigd van corruptie.⁹¹

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De Wet op de organisatie en het functioneren van politieke partijen⁹² erkent en garandeert het politieke pluralisme in de DRC. De wet verbiedt onder meer aan politieke partijen, op straffe van ontbinding, iedere militaire, paramilitaire of daarmee gelijkgestelde activiteit. Zij garandeert de partijen vrije en gelijke toegang tot de publieke media. Politieke partijen dienen zich binnen zes maanden na oprichting bij het ministerie van Binnenlandse Zaken te laten registreren. Sinds deze nieuwe wetgeving van kracht is, is de vrijheid van vereniging en vergadering licht verbeterd.

De Overgangsgrondwet voorziet in vrijheid van vreedzame vergadering, maar in de praktijk wordt deze vrijheid door de overgangsregering beperkt. Het recht van vergadering is ondergeschikt gemaakt aan de openbare orde. Dit houdt in dat de organisatoren van een openbare bijeenkomst de gemeentelijke overheid van tevoren moeten inlichten. In geval van weigering door de gemeente om toestemming te geven, moet deze weigering binnen vijf dagen nadat het voornemen tot de bijeenkomst is ingediend schriftelijk aan de organisatoren worden bekend gemaakt. Volgens enkele ngo's wordt soms toestemming voor een bijeenkomst geweigerd op grond van bescherming van de openbare orde, nadat de vijfdagentermijn is verlopen, door middel van geantedateerde brieven. De politie drijft vaak niet aangekondigde protestmarsen en bijeenkomsten uiteen.⁹³

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De vrijheid van godsdienst wordt door de overheid gerespecteerd, op voorwaarde dat de openbare orde niet wordt verstoord en niet tegen de heersende publieke moraal wordt ingegaan. Er zijn in de verslagperiode geen gevallen bekend van

⁹⁰ Ter vergelijking, het gemiddeld maandelijks inkomen van een Congolees ligt onder 5 Amerikaanse dollar per dag.

⁹¹ RSF, *Journalist sentenced to four months in prison for libel*, 21 januari 2005.

⁹² Loi no. 04/002 du mars 2004 portant organisation et fonctionnement des partis politiques

⁹³ U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.



problemen voor bepaalde categorieën gelovigen of van onderdrukking van religieuze stromingen.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

De binnenlandse reismogelijkheden zijn, met uitzondering van het oosten van het land, sinds het aantreden van de overgangsregering verbeterd. Het vervoer over de rivier de Congo tussen Kinshasa en Kisangani, is hervat, ook voor personen. Diverse Congolese luchtvaartmaatschappijen onderhouden verbindingen tussen onder meer Kinshasa, Kisangani, Beni, Goma, Bunia, Mbuyi Mayi, Kananga, Mbandaka en Lubumbashi. De prijs van een plaatsbewijs is echter erg hoog voor de meeste mensen en de veiligheidsgraad relatief laag (26% van de vliegtuigongelukken in Afrika gebeuren in de DRC).

In het oosten van de DRC lopen reizigers het risico om slachtoffer te worden van de immer voortwoedende gewapende strijd. Gezien de grootte van het gebied en de dagelijks wisselende locaties van gevechten is het niet mogelijk om in het algemeen een inschatting te maken van de veiligheid voor reizigers. In november 2004 werden vier medewerkers van de ngo *Première Urgence* beschoten toen zij zich 100 km ten zuiden van Bunia in het Ituri-district begaven. Eén van de medewerkers raakte daarbij gewond.⁹⁴ Op 24 december 2004 werd een lokale medewerker van Pax Christi te Katanga door militieleden gedood.⁹⁵

Vanuit Kinshasa verzorgen drie Europese luchtvaartmaatschappijen regelmatige verbindingen met Europa, namelijk KLM/Kenya Airways vier keer per week via Nairobi, Air France twee keer per week rechtstreeks naar Parijs en SN Brussels Airlines vijf keer per week rechtstreeks naar Brussel. Ook een aantal Afrikaanse maatschappijen (Ethiopian Airlines, Cameroon Airlines, Air Gabon en Hewa Bora) onderhoudt verbindingen op Europa. South African Airlines en Hewa Bora onderhouden ook verbindingen met Zuid-Afrika vanuit Kinshasa en Lubumbashi.

De DGM (*Direction Générale de Migration*) is de Congolese autoriteit die belast is met grensbewaking en immigratie. De dienst valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en is formeel niet gelieerd aan binnenlandse veiligheids- of inlichtingendiensten. Het is echter niet uitgesloten dat op lokaal niveau informeel wordt samengewerkt. Er is geen informatie uit onafhankelijke en betrouwbare bronnen bekend, die er op wijst dat terugkerende Congolese asielzoekers uit Europa problemen hebben gehad bij aankomst in Kinshasa.

⁹⁴

IRIN, *UN Mission condemns armed attack on NGO employees*, 17 november 2004.

⁹⁵

Amnesty International, *Human rights workers receive death threats*, 19 januari 2005.



Het is echter goed mogelijk dat reizigers in het algemeen geconfronteerd worden met de in de DRC alom voorkomende corruptie. Evenals andere Congolese ambtenaren worden de medewerkers van de DGM zelden of niet betaald. Bovendien is een salaris van maximaal 10 Amerikaanse dollar per maand eerder regel dan uitzondering. Reizigers die uit Europa afkomstig zijn worden als “rijk” gezien en het is niet ongebruikelijk dat een “bijdrage” wordt gevraagd van de reiziger. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen Congolezen en andere nationaliteiten.

3.3.5 Rechtsgang

Het burgerlijk en strafrecht zijn gebaseerd op Belgisch en gewoonterecht. De wet voorziet in het recht op een snel proces, de veronderstelling van onschuld tot schuld bewezen is en het recht op juridische bijstand. Deze rechten werden in de praktijk echter niet gerespecteerd.⁹⁶

Het rechtssysteem is niet onafhankelijk van de uitvoerende macht. Het staatshoofd heeft verregaande discretionaire bevoegdheden ten aanzien van de benoemingen van rechters, en de Openbaar Aanklager dient de aanwijzingen van de minister van Justitie onverwijld op te volgen. Daarnaast is de rechterlijke macht zeer vatbaar voor corruptie. De salarissen van rechters, indien uitbetaald, zijn lager dan het door de Wereldbank vastgestelde armoedeniveau. Daarnaast kampt de rechterlijke macht vaak met een gebrek aan materialen en vakkennis, zo ontbreekt het veel rechtbanken zelfs aan een verzameling van basiswetgeving.⁹⁷

Het grootste probleem in de DRC is echter de straffeloosheid. Er is geen politieke wil om daadwerkelijk tot vervolging van mensenrechtenschendingen over te gaan.

Juist diegenen die verantwoordelijk waren, zijn of geacht kunnen worden voor de schendingen van mensenrechten zijn nu aan de macht, en zijn dus niet van plan daadwerkelijk actie te ondernemen.

In de gebieden waar de ergste schendingen plaatsvinden zijn te weinig rechters en Officieren van Justitie aanwezig om vervolging daadwerkelijk in te stellen. Voorts is het moeilijk voor welwillende magistraten om een onderzoek in te stellen op plekken waar nog steeds gevochten wordt. Hoewel er meer druk vanuit de internationale gemeenschap, alsmede lokale ngo's, komt om de straffeloosheid aan te pakken, zijn de problemen erg groot.

⁹⁶ U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.

⁹⁷ International Center for Transitional Justice, *A First Few Steps - The Long Road to a Just Peace in the Democratic Republic of the Congo*, oktober 2004.



3.3.6 Arrestaties en detenties

De wet verbiedt willekeurige arrestatie en detentie, toch kwam dit in de verslagperiode voor. Vaak wordt illegale detentie of het dreigen ermee gebruikt om mensen geld afhandig te maken.⁹⁸

Voor de arrestatie van personen die verdacht worden van misdrijven waar een gevangenisstraf van meer dan zes maanden voor staat is volgens de wet geen arrestatiebevel nodig. Verdachten moeten binnen 48 uur voor de rechter geleid worden, die dan een periode van voorarrest mag opleggen. In de praktijk worden deze perioden van voorarrest stelselmatig overschreden.⁹⁹

Situatie in gevangenissen

De omstandigheden in de meeste grote centrale gevangenissen, evenals in kleinere - legale en illegale - plaatsen van detentie, zijn nog zeer slecht en soms levensbedreigend. Vrouwen en kinderen worden over het algemeen gescheiden gedetineerd van mannen, al is dat niet altijd het geval. Vaak ontbreken voorzieningen voor vrouwen met jonge kinderen. Personen in voorarrest en veroordeelde criminelen worden niet apart gevangen gehouden.

Volgens MONUC zijn gedurende 2004 meer dan vijftig gedetineerden omgekomen in gevangenissen als gevolg van ondervoeding.¹⁰⁰ Vaak ontbreekt het de gevangenissen aan geld om de situatie in de gevangenissen op een aanvaardbaar niveau te houden. Gevangenen worden waar mogelijk vaak door hun familie voorzien van voedsel en kleren. Gedetineerden die in een gevangenis zitten buiten hun regio van herkomst hebben het derhalve zwaarder.

3.3.7 Mishandeling en foltering

Foltering is verboden volgens het Congolese Wetboek van Strafrecht. De strafmaat is vijf tot 20 jaar gevangenisstraf, die verhoogd wordt naar levenslang of de doodstraf wanneer het slachtoffer bezwijkt aan de foltering.

Desalniettemin komt foltering op grote schaal voor. Met name de strijdende partijen in het oosten maken zich schuldig aan foltering en andere

⁹⁸ Human Rights Watch, *World Report 2005 - Democratic Republic of Congo*, januari 2005.

⁹⁹ U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.

¹⁰⁰ IRIN, *High death rates in prisons due to malnutrition*, 17 december 2004.



oorlogsmisdrijven. Vaak wordt foltering of het dreigen ermee gebruikt om mensen af te persen.¹⁰¹

3.3.8 Seksueel geweld

Seksueel geweld komt op grote schaal voor in de DRC. Tienduizenden vrouwen en meisjes zijn slachtoffer geworden van stelselmatig seksueel geweld begaan door de strijdende partijen. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) schatte het aantal slachtoffers sinds 1998 op 40.000.¹⁰² Ook zijn meisjes en vrouwen meegenomen door de strijders en tot seksslavin gemaakt. Vaak worden meisjes en vrouwen meermalen het slachtoffer van seksueel geweld. Verkrachting en seksueel misbruik van jongens en mannen komt eveneens voor, zij het op een beperktere schaal. Slachtoffers krijgen zelden de medische en psychische nazorg die vereist is.

Seksueel geweld wordt vaak doelbewust gebruikt als oorlogswapen, om gemeenschappen te ontwichten, om bevolkingsgroepen te onderdrukken en te terroriseren en om het gezag over een bepaald gebied te doen gelden.¹⁰³

De definitie van verkrachting in de Congolese wetgeving is echter erg beperkt, wat de vervolging van daders bemoeilijkt. Verkrachting is zowel onder het militaire als het burgerlijke strafrecht strafbaar gesteld, en is gedefinieerd als het gedwongen geslachtelijk binnendringen van de vagina. Hieruit volgt dat het gedwongen binnendringen met voorwerpen, of gedwongen anale seks (bij zowel vrouwelijke als mannelijke slachtoffers) niet als verkrachting wordt gezien, doch slechts als aanranding. Verkrachting is alleen strafbaar onder het militaire recht indien het gepleegd is gedurende een algemene en stelselmatige aanval van de republiek of de burgerbevolking. Hieruit volgt dat individuele gevallen van verkrachting of ander seksueel misbruik niet onder het militaire strafrecht kunnen worden vervolgd.¹⁰⁴

De strafmaat voor verkrachting is een gevangenisstraf van vijf tot twintig jaar, die voor aanranding (schending van de eerbaarheid zonder vaginale penetratie) is zes maanden tot twintig jaar. In het militaire strafrecht is de maximale straf voor verkrachting de doodstraf. Veel seksuele misdrijven die gepleegd worden vallen waarschijnlijk niet onder de beperkte Congolese definitie van verkrachting, en

¹⁰¹ Human Rights Watch, *World Report 2005 - Democratic Republic of Congo*, januari 2005.

¹⁰² IRIN, *Focus on rampant rape, despite end of war*, 8 maart 2004.

¹⁰³ Amnesty International, *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.

¹⁰⁴ Amnesty International, *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.



zouden dus gekenmerkt worden als ‘slechts’ aanranding, waarvoor een lagere strafmaat geldt. Inmiddels heeft zich in de jurisprudentie van de internationale Tribunalen voor voormalig Joegoslavië (ICTY) en Rwanda (ICTR) een ruimere definitie afgetekend dan de Congolese. Daarnaast erkent de Congolese wet verkrachting niet als oorlogsmisdrijf, terwijl het door de DRC geratificeerde Statuut voor een Internationaal Strafhof verkrachting wel als misdrijf tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijf kwalificeert.¹⁰⁵

3.3.9 Verdwijningen

Er zijn geen gevallen bekend van politiek geïnspireerde verdwijningen in de verslagperiode. Overal in het land, en met name in de Kivu's en het Ituri-district, ontvoeren gewapende bendes burgers. Met name vrouwen en meisjes worden ontvoerd uit de dorpen die door de bendes worden aangevallen en vaak tot (seks)slavin gemaakt. De gevangenneming kan duren van enkele dagen tot jaren, waarna vrouwen en hun eventueel inmiddels geboren kinderen worden achtergelaten. Vaak worden ze echter gedwongen mee te verhuizen naar een nieuw gebied.¹⁰⁶

3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

In de verslagperiode werd geen melding gemaakt van politieke moorden, maar de strijdende partijen maakten zich wel schuldig aan buitengerechtelijke executies, zonder dat zij daarvoor ter verantwoording werden geroepen.

3.3.11 Doodstraf

De DRC kent de doodstraf. Ook in de ontwerpgrondwet wordt de doodstraf genoemd. De doodstraf wordt nog steeds uitgesproken. Zo werden op 6 oktober 2004 elf mensen door een militaire rechtbank ter dood veroordeeld, na schuldig te zijn bevonden aan moord, verminking en afpersing. Onder de veroordeelden was ook de militair aanklager die verantwoordelijk was voor het proces in 2003 tegen verdachten van de moord op president Kabila sr.¹⁰⁷ Op 15 februari 2005 werd

¹⁰⁵ International Center for Transitional Justice, *A First Few Steps - The Long Road to a Just Peace in the Democratic Republic of the Congo*, oktober 2004; H. Pearce, *An Examination of the International Understanding of Political Rape and the Significance of Labeling it Torture*, in: *International Journal of Refugee Law*, Vol. 14, No. 4.

¹⁰⁶ Amnesty International, *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.

¹⁰⁷ IRIN, *Death sentence for former prosecutor*, 7 oktober 2004.



bekend dat een militaire rechtbank 20 soldaten ter dood had veroordeeld wegens plunderingen en één soldaat wegens verkrachting. Alle feiten zijn aan het einde van 2004 in Noord-Kivu begaan.¹⁰⁸

Daadwerkelijke executie komt overigens zelden voor. Gedurende de verslagperiode zijn, voor zover bekend, geen doodvonnissen ten uitvoer gelegd.

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Vrouwen en meisjes

Het grootste probleem dat vrouwen en meisjes bedreigt in de DRC is seksueel misbruik. Slachtoffers van verkrachting leven in schaamte en willen hier zelden over praten. Zij lopen het risico verstoten te worden door hun familie. De verkrachting is een schande en een smet op de eer van de familie. Bovendien bestaat veel bijgeloof, en zou verkrachting ongeluk brengen. Wanneer bekend is dat een vrouw verkracht is, wordt zij de familie en het dorp uitgejaagd. Zeker in rurale gebieden bestaat weinig voorlichting over het fenomeen verkrachtingen en de positie van het slachtoffer. Slachtoffers zeggen daarom niets uit angst. Het feit dat veel daders ongestraft rond blijven lopen draagt bij aan de vicieuze cirkel van stilte en misbruik.¹⁰⁹

Er zijn veel praktische problemen bij het vervolgen van plegers van geweld tegen vrouwen. Zo is er geen specifieke wettelijke bepaling die geweld tegen vrouwen bestraft en is geweld binnen het huwelijk niet strafbaar. Daarom wordt het vaak onder een algemeen artikel geschaard (zoals mishandeling). Daarnaast zijn slachtoffers zelden bereid om aangifte te doen of een verklaring af te leggen. Het überhaupt slecht functionerende justitiële systeem van de DRC heeft andere prioriteiten in de vervolging en als het al tot vervolging en veroordeling komt, dan zijn de straffen vaak erg laag.

Het aantal besmettingen met AIDS onder vrouwen neemt sterk toe, maar ook dit is een taboe waar vrouwen niet over willen praten. Daarnaast zijn AIDS-medicijnen erg duur en kan bijna niemand zich deze veroorloven.

De Congolese wetgeving discrimineert vrouwen in verschillende mate. Zo verliezen vrouwen bij hun huwelijk hun wettelijke handelingsbekwaamheid. Zij kunnen zonder toestemming van hun echtgenoot niet in rechte optreden, goederen verwerven en vervreemden of zich verplichten. Gehuwde vrouwen die overspel plegen kunnen bestraft worden met een gevangenisstraf van een half jaar tot een

¹⁰⁸

Reuters, *Congo soldiers convicted of rape, looting in east*, 15 februari 2005.

¹⁰⁹

Zie ook paragraaf 3.3.8.



jaar. Mannen kunnen alleen bestraft worden indien hun gedrag smadelijk is. Ook de leeftijd waarop vrouwen kunnen trouwen verschilt van die van mannen. Reeds op 15-jarige leeftijd kan een meisje in het huwelijk treden, terwijl een man minimaal 18 jaar moet zijn.

In de vertegenwoordigende lichamen zitten nog weinig vrouwen. De problemen van vrouwen worden nog onderbelicht. In de Senaat zitten drie vrouwen (van 150 leden), 6 van de 36 ministers en 2 van de 25 vice-ministers is vrouw.¹¹⁰ Hoewel vrouwen stemrecht hebben, hebben zij daarvan nog nooit gebruik kunnen maken en zullen naar verwachting niet of niet zelfstandig gaan stemmen.

Weinig meisjes worden in staat gesteld onderwijs te volgen. Aangezien ouders moeten betalen voor het naar school sturen van hun kind, kunnen ze het zich niet veroorloven om al hun kinderen naar school te sturen. Meestal sturen ze dan de jongens naar school, omdat meisjes (nadat ze gaan trouwen) onder de verantwoordelijkheid van de echtgenoot vallen.

3.4.2 Etnische groepen

De situatie in het oosten van de DRC is dermate fluïde dat moeilijk een algemeen beeld geschetst kan worden van de veiligheid van de lokale bevolking, ongeacht etniciteit of afkomst. De veiligheidssituatie verschilt van plek tot plek en van dag tot dag. Het is mogelijk dat terugkeer gisteren nog onmogelijk was, maar morgen opportuun.

Desalniettemin kan gesteld worden dat er in Kinshasa een sluimerende haat tegen personen bestaat die Rwanda (immers de vijand) personifiëren. Dit betreft hen die een Rwandese of Tutsi morfologie hebben of Kinyarwanda spreken. Het is niet mogelijk om in het algemeen een uitlating te doen wat een “Tutsi morfologie” inhoudt. Volgens meerdere bronnen herkent de lokale Congolese bevolking dit echter onmiddellijk. Uiteraard is het spreken van de Rwandese taal makkelijker vast te stellen.

Het probleem van de nationaliteit in de DRC betreft voornamelijk de bevolkingsgroepen die het Kinyarwanda spreken (ofwel “Rwandofonen”), in de provincies Noord- en Zuid-Kivu in het oosten van de DRC. Deze bevolkingsgroepen kunnen in vier categorieën ingedeeld worden:

- autochtoon uit Bwisha,
- immigranten afkomstig van de hoogvlaktes van Itombwe (de *Banyamulenge*),

¹¹⁰

Amnesty International, *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.



- de hervestigden te Masisi (de *Banyarwanda*), en
- de vluchtelingen en andere Rwandezen die na 1960 in verschillende golven zijn aangekomen.

Autochtoon van Bwisha (Noord-Kivu)

In 1910 werden, na onderhandelingen tussen België, Groot-Brittannië en Duitsland, Bwisha, Gishari, Rucyuro het eiland Ijwi en de westelijke helft van het Kivu-meer onder het bestuur van de Onafhankelijke Kongostaat gebracht. Deze gebieden maakten eerst deel uit van het prékoloniale Rwanda en vallen binnen de huidige provincie Noord-Kivu.

Het verdrag van 11 augustus 1910, dat definitief de grenzen van de kolonie van Belgisch Congo en het Duitse protectoraat van Rwanda-Urundi heeft bepaald, bepaalde dat de inlanders van het Sultanaat van Rwanda die zich ten westen van de nieuwe grens, dat wil zeggen in Congo (voornamelijk in Goma en Rutshuru) bevonden, de mogelijkheid hadden om zich gedurende zes maanden met hun goederen op het Duitse grondgebied, het huidige Rwanda, te vestigen. Degenen die in Kongo bleven werden ingeschreven in Bwisha.

Banyamulenge (immigranten van de hoogvlakte van Itombwe)

Het gaat om Tutsi-herders die zich reeds in het prékoloniale tijdperk op de hoogvlakten van Itombwe (Zuid-Kivu) vestigden. Het is moeilijk om de precieze datum van hun komst te bepalen, aangezien er geen geschreven geschiedschrijving plaatsvond in prékoloniaal Afrika. Talrijke auteurs zijn van mening dat de Tutsi's al voor de kolonisatie aanwezig waren op de Itombwe-hoogvlakte. De herders kwamen aan het eind van de achttiende eeuw uit het oude Rwanda en behoren bij de eeuwenoude migratie van Rwanda naar Congo.

De Onafhankelijke Kongostaat had in 1906 aan de Tutsi te Itombwe de status van "autonome administratieve entiteit" toegekend. Deze status werd door de Belgische kolonisator in 1910 nogmaals bevestigd en werd in 1933 afgeschaft. Hieruit volgt dat deze bevolking hechte band had met het grondgebied waar zij zich bevond. Hun afstammelingen hebben in de jaren 1960-1970 de naam "Banyamulenge" aangenomen om zich te onderscheiden van de Tutsi-vluchtelingen uit Rwanda. In deze periode groeide het ostracisme ten opzichte van de Banyamulenge dat tot gevolg had dat de Banyamulenge werden vereenzelvigd met de Tutsi-vluchtelingen uit Rwanda. Zij hebben hun bekendheid aan de oorlog te danken, aangezien "de opstand van Banyamulenge" (met de steun van Rwanda) de val van Mobutu tot gevolg had.



Banyarwanda (hervestigden te Masisi in Noord-Kivu)

De Belgische kolonisator besloot, enerzijds om het gebied van Masisi te ontginnen en anderzijds om het overbevolkte Rwanda te ontlasten, om Rwandezen naar de Congo over te plaatsen. Tussen 1930 en 1954 bracht België duizenden Banyarwanda (zowel Hutu als Tutsi) over naar Masisi. Tegenwoordig vormen de Banyarwanda de meerderheid in Masisi. De koloniale machthebber kende aan de immigranten de status van burgers van de Belgische Congo toe.

De vluchtelingen en andere Rwandezen in Noord- en Zuid-Kivu

De conflicten tussen Hutu en Tutsi in Rwanda veroorzaakten in Congo opeenvolgende golven van Rwandese vluchtelingen die er hun schuilplaats hebben gevonden, maar waarvan de aanwezigheid slecht door de Congolese bevolking werd aanvaard. Zelfs recent breidden, volgens verschillende bronnen, Tutsiherders hun weidegronden uit naar Congolees grondgebied, met name in het Nationaal Park Virungu.

Ten tijde van de onafhankelijkheid van Congo op 30 juni 1960, werden Rwandofonen van de drie eerste hierboven aangehaalde categorieën als van de volwaardige Congolees beschouwd. Voor en ten tijde van het verkrijgen van de onafhankelijkheid bestonden er noch problemen bij het samenleven, noch problemen van nationaliteit tussen de Congolees Rwandofonen en hun andere landgenoten.

3.4.3 Homoseksuelen

In het Congolese recht is homoseksualiteit niet strafbaar gesteld.¹¹¹ Bescherming tegen discriminatie op basis van seksuele gerichtheid wordt niet genoemd in de grondwet. ‘Overtredingen van de publieke moraal’ zijn voor zowel heteroseksuelen als homoseksuelen strafbaar. Zoals in meer Afrikaanse landen rust een zwaar sociaal-cultureel taboe op homoseksualiteit, waardoor er nauwelijks over het onderwerp gesproken kan worden. Eind december 2003 publiceerde de Anglicaanse Kerk in de DRC een verklaring waarin homoseksualiteit sterk veroordeeld werd.¹¹² In hoger opgeleide kringen in de Congolese samenleving wordt homoseksualiteit waarschijnlijk stilzwijgend getolereerd, terwijl in meer traditionele kringen homoseksualiteit niet geaccepteerd wordt. In deze kringen komt geweld tegen homoseksuelen incidenteel voor. In het algemeen is echter homoseksualiteit, zolang deze niet expliciet uitgedragen wordt, niet zodanig

¹¹¹ <http://www.mask.org.za/SECTIONS/AfricaPerCountry/ABC/>

¹¹² Anglican Communion, *Statement of the Bishops of the Anglican Province of the Democratic Republic of Congo on homosexuality and blessings of same-sex unions within the Anglican Communion*, 5 januari 2004.



stigmatiserend dat het maatschappelijk functioneren van een individuele homoseksueel in het gedrang komt.

Door het gebrek aan beschermende wetgeving, aan formele en informele acceptatie, en door het slechte functioneren van het politieapparaat kan een homoseksueel geen bescherming inroepen tegen voorkomende gevallen van discriminatie door medeburgers, de politie of andere overheidsinstanties. Er zijn geen voorbeelden bekend van discriminatoire praktijken bij strafoplegging als gevolg van homoseksuele gerichtheid.

3.4.4 Minderjarigen

Wettelijke regels

Minderjarigheid eindigt in de DRC bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar. Het is evenwel mogelijk dat een rechtbank een minderjarige na het bereiken van de 15-jarige leeftijd meerderjarig verklaart op verzoek van de ouders, of bij het ontbreken van de ouders, de voogd. Een gehuwde minderjarige wordt van rechtswege als meerderjarig beschouwd. Vanaf de leeftijd van 18 jaar is iemand wettelijk handelingsbekwaam, waarbij aangetekend moet worden dat vrouwen hun handelingsbekwaamheid verliezen na het huwelijk, zodat meisjes die voor hun achttiende trouwen niet handelingsbekwaam zijn. Mannen mogen op 18-jarige leeftijd trouwen en vrouwen op 15-jarige leeftijd. Niettemin kan de Rechtbank leeftijdsdispensatie verlenen op grond van gewichtige redenen.

Sociale positie

In de DRC is geen wettelijke leerplicht.

Het is verboden iemand jonger dan 14 jaar in dienst te nemen. Minderjarigen tussen de 14 en 16 jaar mogen alleen lichte werkzaamheden verrichten, die niet schadelijk zijn voor de gezondheid. Het in dienst nemen van minderjarigen is niet toegestaan als de degenen die de ouderlijke macht uitoefenen zich hiertegen verzetten.

In het algemeen gaan Congolezen vanaf 18 jaar die een baan kunnen vinden, voor zich zelf en hun sociale omgeving zorgen. De werkloosheid is echter enorm hoog. Het is sociaal-cultureel geaccepteerd dat 16- en 17-jarigen werken, hetgeen ook bij wet is toegestaan. In de informele sector verrichten zij de meest uiteenlopende werkzaamheden.

Er zijn thans in de DRC ook talrijke minderjarigen die voor zichzelf moeten zorgen omdat ze wees zijn of omdat hun ouders niet meer voor hen kunnen zorgen. Aangezien onderwijs geld kost, kunnen veel ouders het zich niet veroorloven om hun kinderen naar school te sturen of anderszins in het



levensonderhoud voorzien. Daarom moeten zeer veel kinderen, soms vanaf zeven of acht jaar werkzaamheden verrichten om in leven te blijven. Hierbij is geen verschil tussen jongens en meisjes, hoewel meisjes eerder het risico lopen tot prostitutie gedwongen te worden. Het aantal straatkinderen en wezen is nog steeds erg groot. Vaak zijn het kinderen die om culturele redenen tot *enfants sorciers* (heksenkinderen) zijn verklaard en door de familie zijn verstoten.

Straatkinderen in Kinshasa kunnen te maken krijgen met ernstige mishandeling door soldaten en politie. Ook de bevolking staat veelal wantrouwend tegenover straatkinderen.

Zowel wettelijk als sociaal-cultureel worden Congolezen niet als zelfstandig beschouwd vóór hun meerderjarigheid, tenzij zij een baan hebben die hen in staat stelt voor zichzelf te zorgen, hetgeen vóór hun achttiende jaar zelden voor komt. In het algemeen worden Congolezen niet werkelijk onafhankelijk van hun ouders tot zij een baan hebben, wat meestal pas op hun twintigste het geval is. Er zijn, zoals in ieder land, verschillen tussen de verscheidene sociaal-economische klassen. Een kind uit een rijke familie zal vanaf zijn achttiende jaar als zelfstandig beschouwd worden als hij voldoende financiële middelen heeft, zelfs als hij geen baan heeft. Lokale gebruiken maken op de zelfstandigheid van minderjarigen geen uitzondering.

Het is niet gebruikelijk dat minderjarigen trouwen en een gezin stichten. Als het al gebeurt blijft het jonge stel om economische redenen bij één van de ouders wonen. Het is zeer ongebruikelijk dat minderjarigen zelfstandig gaan wonen apart van de familie, mede vanwege de kosten die dit met zich meebrengt en de zeer slechte financiële situatie waarin de bevolking van de steden zich bevindt. In de dorpen is nog ongebruikelijker dat minderjarigen op zich zelf gaan wonen. Sterke sociale controle en culturele redenen verhinderen dit.

Alleenstaande minderjarigen

In het algemeen worden weeskinderen opgevangen door de familie van één van beide ouders. Vanwege de zeer slechte economische situatie van de laatste jaren komt het echter voor dat weeskinderen aan hun lot worden overgelaten, ongeacht hun leeftijd.

In de DRC bestaan geen weeshuizen van overheidswege, aangezien het tot een paar jaar geleden ondenkbaar was dat een kind niet door één van beide families werd opgevangen na het overlijden van één of beide ouders. De weinige opvanghuizen in de DRC worden geleid door ngo's of religieuze congregaties, bijvoorbeeld het Leger des Heils, de Congregatie der Salesianen of een liefdadigheidsinstelling voor straatkinderen (geschat op 15 à 20.000) (een complete lijst is niet beschikbaar). Zij trekken zich het lot van straatkinderen aan en trachten hen enige opleiding te geven.



De opvanghuizen zijn bedoeld voor de opvang van straatkinderen. Deze verblijven hier tot zij een vak hebben geleerd waardoor zij in staat zijn geld te verdienen. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes. Het aantal opvanghuizen is bij lange na niet genoeg om alle minderjarige straatkinderen op te vangen. De levensomstandigheden van de kinderen in deze opvanghuizen zijn slechter dan die van de meerderheid van de bevolking. Dit is mede te wijten aan het feit dat bovengenoemde organisaties voor hun functioneren afhankelijk zijn van giften.

Iedere minderjarige die geen ouders meer heeft kan een voogd toegewezen krijgen. Deze voogd wordt gezocht in de naaste familiekring van de betrokken minderjarige of uit andere personen die voor deze taak geschikt zijn. De voogd wordt benoemd door de Rechtbank, op voordracht van de familie.

Opvang

In deze verslagperiode werd onder andere met Nederlandse middelen het opvangcentrum van de Congregatie der Salesianen (Don Bosco) ondersteund. In dit opvangcentrum kunnen tot vier uit Nederland teruggekeerde alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) van alle leeftijden worden opgevangen. Het centrum biedt tevens een opleiding aan op verschillende niveaus, variërend van de basisschool tot een beroepsopleiding. Met het aantal beschikbare opvangplaatsen kunnen grotere aantallen terugkerende amv's worden opgevangen dan de beoogde vier, aangezien een groot deel van de terugkerende amv's die in eerste instantie institutionele opvang nodig lijkt te hebben, uiteindelijk niet of slechts kort in het opvanghuis zal verblijven. Kinderen, die door Don Bosco worden opgevangen, kunnen totdat zij meerderjarig worden in het tehuis verblijven en worden tussentijds niet overgeplaatst naar andere opvanghuizen. Wel wordt getracht om de eventuele familie te vinden, onder andere via het opsporingsprogramma (*tracing*) van het Congolese Rode Kruis.

3.4.5 Dienstplicht / militairen

In de DRC bestaat geen dienstplicht. Desertie is formeel strafbaar en heeft als maximale straf de doodstraf. In de praktijk komt desertie regelmatig voor. Vervolging wegens alleen desertie vindt zelden plaats, vaak wordt desertie als strafverzwarende omstandigheid aangemerkt. Voorts is het in de huidige toestand moeilijk om te definiëren wat precies desertie inhoudt. Het is niet duidelijk, bijvoorbeeld, of de weigering om zich aan te sluiten bij of te integreren in het FARDC als desertie kan worden aangemerkt.

Het nieuwe FARDC zal bestaan uit militairen van het voormalige regeringsleger FAC en strijders van de diverse voormalige gewapende rebellengroepen (zoals



RCD, MLC, Mayi-Mayi). Hoewel er beloften zijn gedaan om tot integratie over te gaan is er geen sprake van daadwerkelijk samenwerken van de voormalige vijanden in een geïntegreerd nationaal leger. Met name in het oosten van het land staan verschillende facties van het FARDC nog steeds tegenover elkaar.

Sommige facties van het nationale leger bleven, ondanks beloften om kindsoldaten te demobiliseren, ook in de verslagperiode minderjarigen in hun gelederen houden. In Ituri verplichtten de strijdende partijen zich in mei 2004 tot deelname aan het ontwapenings- en reïntegratieprogramma's, via welke kinderen zouden kunnen demobiliseren. Het programma begon in september 2004 en aan het einde van het jaar hebben ongeveer 700 kinderen aan dit programma deel kunnen nemen. Desalniettemin zijn er nog steeds berichten dat kinderen opnieuw worden geworven en dat lokale strijders kinderen verhinderen om te demobiliseren. Tot nu toe zijn kinderen niet op grote schaal uitgetreden. Volgens de VN zijn er naar schatting nog duizenden kinderen onder de wapens in de DRC.

Met name de Mayi-Mayi die in de Kivu's, Maniema en Katanga actief zijn hebben een relatief groot aantal kinderen in hun gelederen, en rekruteerden ook nog kinderen gedurende de verslagperiode. Ook in Ituri kwam het nog voor dat kinderen als soldaat geworven werden.¹¹³

3.4.6 Voormalig Mobutu-aanhangers

Er zijn gedurende de verslagperiode geen gevallen bekend van ex-mobutisten die na hun terugkeer naar Kinshasa problemen met de autoriteiten hebben gehad.

3.4.7 Ex-FAZ militairen

Er zijn gedurende de verslagperiode geen gevallen bekend van ex-FAZ militairen die na hun terugkeer naar Kinshasa problemen met de autoriteiten hebben gehad.

¹¹³

AVVN; VRVN, *Children and armed conflict - report of the Secretary-General, A/59/695 - S/2005/72*, 9 februari 2005.



4 Migratie

4.1 Migratiestromen

Gedurende 2004 zijn ongeveer 750.000 vluchtelingen uit de buurlanden van de DRC vrijwillig teruggekeerd naar hun regio van herkomst. Bijna 2.000 vluchtelingen werden geassisteerd door de Hoge Commissaris van de VN voor Vluchtelingen (UNHCR). De DRC zelf biedt onderdak aan ongeveer 210.000 vluchtelingen, waarvan de meesten afkomstig zijn uit Angola (rond de 100.000). In de DRC bestaan acht vluchtelingenkampen, 32 vluchtelingenlocaties en 14 vluchtelingennederzettingen, naast de geurbaniseerde vluchtelingen.

Er bevinden zich nog ongeveer 390.000 vluchtelingen afkomstig uit de DRC in landen uit de regio. Ongeveer 150.000 Congolese vluchtelingen bevinden zich in Tanzania, 73.000 vluchtelingen in Zambia en 58.000 vluchtelingen in de Republiek Congo (Brazzaville).¹¹⁴

De migratiestromen zijn vaak tijdelijk, zo keerden 3.000 Congolese vluchtelingen die in oktober 2004 vanuit de provincie Katanga naar Zambia vluchtten, een week later weer terug.¹¹⁵

Sinds januari 2004 zijn ongeveer 500 vluchtelingen afkomstig uit de Republiek Congo (Brazzaville) vanuit de DRC teruggekeerd naar hun land van herkomst.¹¹⁶

Begin oktober 2004 keerden ruim 1600 Congolese vluchtelingen terug uit Burundi, de meerderheid van hen is Congolese Tutsi. De terugkeer ging gepaard met heftige tegenstand van de lokale bevolking en autoriteiten, zo gooiden betogers in Uvira (Zuid-Kivu) stenen naar de terugkeerders.¹¹⁷ Na zware druk van onder andere MONUC gaven de autoriteiten toe.¹¹⁸

UNHCR is in oktober 2004 begonnen met het faciliteren van de vrijwillige terugkeer van 10.000 vluchtelingen uit de Centraal-Afrikaanse Republiek, voornamelijk afkomstig uit de door UNHCR als veilig bestempelde provincie Equateur.¹¹⁹

¹¹⁴ UNHCR Kinshasa, *Information Bulletin* Vol. 1, No 11, 2 december 2004.

¹¹⁵ IRIN, *Refugees arrive from DRC to escape fighting*, 18 oktober 2004; IRIN, *Congolese refugees return home*, 26 oktober 2004.

¹¹⁶ IRIN, RoC: *61 refugees return home*, 21 september 2004.

¹¹⁷ IRIN, *Violence as refugees try to return home*, 27 september 2004.

¹¹⁸ IRIN, *1,618 gain entry back home*, 12 oktober 2004.

¹¹⁹ IRIN, *Voluntary repatriation begins for 10,000 Congolese refugees*, 21 oktober 2004.



De voor 2005 geplande terugkeeroperatie van vluchtelingen naar de DRC gaat uit van de veronderstelling dat ongeveer 24.000 vluchtelingen in de Republiek Congo (Brazzaville) zullen opteren voor een gefaciliteerde vrijwillige terugkeer, met name naar de provincie Equateur. Daarnaast wordt rekening gehouden met de spontane terugkeer van rond de 20.000 vluchtelingen uit Tanzania naar Zuid-Kivu.

4.2 Opvang ontheemden

Volgens schattingen bevinden zich in de DRC ongeveer 2,3 miljoen ontheemden. De meerderheid van deze mensen bevindt zich in de Kivu's (1 miljoen), Provincie Oriëntale (455.000 inclusief het Ituri-district) en Katanga (365.000). Gedurende 2004 zijn ongeveer 725.000 ontheemden teruggekeerd naar de regio van herkomst, de meesten van hen zonder hulp. Voor de ontheemden is de veiligheidssituatie even precair als voor andere burgers.¹²⁰

Volgens de VN zijn in Ituri meer dan 88.000 mensen hun huizen ontvlucht gedurende de eerste maanden van 2005.¹²¹ In Noord-Kivu zou het om 180.000 mensen gaan die na de gevechten rond Kanyabayonga gedwongen werden hun huizen te ontvluchten.¹²²

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

Een groot aantal VN-organisaties, zoals UNHCR, UNICEF, WHO, het Wereldvoedselprogramma (WFP) en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) is actief in de DRC. Daarnaast zijn onder andere de volgende internationale en niet-gouvernementele organisaties actief: het ICRC, IOM, Artsen Zonder Grenzen, Cordaid, Save the Children, World Vision, Novib en ICCO. Het Congolese Rode Kruis beschikt over het grootste *tracing*-netwerk van de gehele ICRC-familie. ECHO, het Humanitaire Programma van de Europese Commissie, voert in Oost-Congo een humanitair programma uit.

De UNHCR faciliteert vrijwillige terugkeer van Congolese vluchtelingen uit de buurlanden. Op grond van verbeterde veiligheidsomstandigheden in de provincies Equateur en Katanga faciliteert de UNHCR in 2005 de vrijwillige terugkeer van vluchtelingen uit de DRC in de Centraal-Afrikaanse Republiek en Zambia.

¹²⁰ VN, *République Démocratique du Congo 2005 – Consolidated Appeals Process (CAP)*, december 2004.

¹²¹ VN-Kantoor voor de Coördinatie van Humanitaire Hulp (OCHA), *UN Emergency Relief Coordinator calls on DRC authorities to assume their responsibilities towards the Congolese population*, 21 maart 2005.

¹²² Human Rights Watch, *D.R. Congo: Fleeing Civilians Face Grave Risks*, 21 december 2004.



UNHCR waarschuwt tegen gedwongen terugkeer van afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers naar gebieden buiten Kinshasa. UNHCR is niet tegen terugkeer naar Kinshasa van personen die geen internationale bescherming nodig hebben, familiebanden hebben in de hoofdstad en kunnen rekenen op economische steun.¹²³

4.4 **Beleid andere Europese landen**

Verenigd Koninkrijk

Het Verenigd Koninkrijk behandelt alle asielaanvragen van personen uit de DRC op individuele basis. Aanvragen van Banyamulenge krijgen vaak een subsidiaire status. Het Verenigd Koninkrijk beschouwt de DRC veilig genoeg voor terugkeer van afgewezen asielzoekers en zet daadwerkelijk Congolezen uit.

Zwitserland

Zwitserland heeft geen specifiek beleid ten aanzien van asielaanvragen van personen uit de DRC. Alle aanvragen worden op individuele basis beoordeeld. De DRC is volgens Zwitserland veilig genoeg voor terugkeer van afgewezen asielzoekers. Afgewezen en uitgeprocedeerde Congolezen worden uitgewezen.

Er is geen informatie beschikbaar over het beleid van andere Europese landen.

¹²³

UNHCR Verenigd Koninkrijk, *Return of failed asylum-seekers to the DRC*, 17 augustus 2004, (brief van de Britse vertegenwoordiger van UNHCR aan een Britse advocaat, in het bezit van het ministerie van Buitenlandse Zaken).



5 Samenvatting

In de afgelopen zes jaar zijn naar schatting 3,8 miljoen mensen omgekomen als gevolg van de situatie in de DRC, verreweg de meeste van de slachtoffers zijn burgers en veelal kinderen. De VN ziet de situatie in Oost-Congo als 's werelds grootste humanitaire crisis en volgens UNICEF is de strijd in de DRC een van de bloedigste conflicten sinds de Tweede Wereldoorlog.

De lijst van dagelijkse mensenrechtenschendingen is schier eindeloos. Verkrachtingen, moord, gevangenneming, marteling, plunderingen en brandstichting zijn in het oosten van de DRC letterlijk aan de orde van de dag. Zowel het regeringsleger als de rebellen maken zich dagelijks schuldig aan oorlogsmisdrijven. In de door de regering gecontroleerde gebieden is de situatie voor burgers thans relatief veilig.

De veiligheidssituatie in Kinshasa is relatief goed, alhoewel alertheid te allen tijde geboden is, met name buiten de residentiële wijk Gombe. Gedurende de verslagperiode deed zich echter op 10 januari 2005 een demonstratie voor waarbij enkele doden zijn gevallen. Tienduizenden demonstranten protesteerden tegen uitstel van de verkiezingen die voorzien zijn voor juni 2005. Deze datum kan echter met tweemaal zes maanden verlengd worden. Naar aanleiding van de commotie werd een speciaal seminar belegd, waarin betrokken partijen voorstellen deden om de voorbereidingen van de verkiezingen voortvarender aan te pakken. In de gepresenteerde agenda werd aangegeven dat Congolezen eind mei 2005 hun bewijs van kiezersregistratie in handen zullen hebben. De concept-grondwet werd gedurende de verslagperiode in eerste lezing aangenomen door de Senaat en doorgezonden aan de Nationale Vergadering.

Ondanks het feit dat begin januari 2005 enkele militaire leiders van rebellengroepen in het Ituri-district werden geïntegreerd in FARDC, blijven zich gewapende confrontaties voordoen. Doordat gewapende confrontaties in de Kivu-provincies en het Ituri-district aanhouden en de ontwapening en demobilisatie van rebellen maar moeizaam van de grond komt, blijft bij de bevolking in Oost-Congo een gevoel overheersen van angst, wantrouwen en onveiligheid in de regio. Dit heeft recente pogingen van verzoening tussen de verschillende gemeenschappen in Ituri doen vastlopen. Door de toegenomen onveiligheid, hernieuwde gevechten en de angst voor een mogelijke terugkeer van een grootschalig conflict zijn sinds januari 2005 meer dan 88.000 mensen op de vlucht geslagen. De arrestatie in maart 2005 van verschillende kopstukken van zowel de Hema- als Lendu-milities door de Congolese overheid kwam na de aanslag door de milities eind februari 2005 op een MONUC-patrouille in Ituri. Negen Bengaalse blauwhelmen kwamen hierbij om het leven.



De spanningen tussen de DRC en Rwanda liepen eind 2004 opnieuw hoog op. Naar aanleiding van een raketaanval gericht op Rwandees grondgebied, dreef de Rwandese regering de DRC binnen te vallen en zo eigenhandig met de ex-FAR/Interahamwe rebellen af te rekenen. Na zware internationale druk trok Kigali zijn dreigement in. Desalniettemin bleven sterke geruchten bestaan dat Rwandese troepen zich eind 2004 daadwerkelijk op Congolees grondgebied bevonden. De verklaring van 31 maart 2005 van de Hutu-rebellenbeweging FLDR dat zij de gewapende strijd tegen Rwanda zal staken en vrijwillig zal ontwapenen, werd echter in de regio met voorzichtig optimisme begroet.

Op 30 maart 2005 werd het mandaat van MONUC door de VN-Veiligheidsraad verlengd tot 1 oktober 2005.

Verschillende internationale organisaties zijn werkzaam in de DRC. Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk beschouwen de DRC veilig genoeg voor terugkeer van afgewezen asielzoekers en zetten daadwerkelijk Congolezen uit. De UNHCR is niet tegen terugkeer van bepaalde categorieën mensen naar Kinshasa, doch waarschuwt tegen gedwongen terugkeer van afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers naar gebieden buiten Kinshasa.



Literatuurlijst

Amnesty International:

- *Democratic Republic of Congo: Mass rape - time for remedies*, oktober 2004.
- *Human rights workers receive death threats*, januari 2005

Audit Organisationnel du Secteur de la Justice en République Démocratique du Congo : Rapport d'état des Lieux, Synthèse, mei 2004.

Canadian Immigration and Refugee Board, *Democratic Republic of Congo (RDC): State Protection (June 2003 - November 2004)*, februari 2005.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the*, 16 december 2004.

The Economist Intelligence Unit, *Country Report Democratic Republic of Congo*, december 2004.

International Rescue Committee, *D.R. Congo: Researching Death to Save Lives*, 9 december 2004.

International Center for Transitional Justice, *A First Few Steps - The Long Road to a Just Peace in the Democratic Republic of the Congo*, oktober 2004.

Human Rights Watch:

- *D.R. Congo: War Crimes in Bukavu*, juni 2004.
- *Burundi: The Gatumba Massacre - War Crimes and Political Agendas*, september 2004.
- *D.R. Congo: Fleeing Civilians Face Grave Risks*, 21 december 2004.
- *World Report 2005 - Democratic Republic of Congo*, januari 2005.

H. Pearce, *An Examination of the International Understanding of Political Rape and the Significance of Labeling it Torture*, in: International Journal of Refugee Law, Vol. 14, No. 4.

Verenigde Naties:

- *République Démocratique du Congo 2005 – Consolidated Appeals Process (CAP)*, december 2004.

Veiligheidsraad:

- *Resolution 1565 (2004)*, S/RES/1565 (2004), 1 oktober 2004.



- *Joint Report of the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo, the United Nations Operation in Burundi and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights into the Gatumba massacre, S/2004/821, 5 oktober 2004.*
- *Statement by the President of the Security Council, S/PRST/2004/45, 7 december 2004.*
- *Sixteenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo, S/2004/1034, 31 december 2004.*
- *Letter dated 25 January 2005 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1533 (2004) concerning the Democratic Republic of the Congo addressed to the President of the Security Council, S/2005/30, 25 januari 2005.*
- *Letter dated 9 February 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, S/2005/79, 9 februari 2005.*
- *Children and armed conflict - report of the Secretary-General, A/59/695 - S/2005/72, 9 februari 2005.*
- *Statement by the President of the Security Council, S/PRST/2005/10, 2 maart 2005.*
- *Seventeenth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo, S/2005/167, 15 maart 2005.*
- *Resolution 1592 (2005), S/RES/1592 (2005), 30 maart 2005.*

Algemene Vergadering:

- *Investigation by the Office of Internal Oversight Services into allegations of sexual exploitation and abuse in the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo, A/59/661, 5 januari 2005.*
- *Children and armed conflict - report of the Secretary-General, A/59/695 - S/2005/72, 9 februari 2005.*

United Nations Development Programme (UNDP):

- *Human Development Report 2004.*

United Nations High Commissioner for Human Rights (UNHCHR):

- *Rapport Mensuel Août 2004, 31 augustus 2004*

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) Kinshasa:

- *Information Bulletin Vol. 1, No 11, 2 december 2004.*

UNHCR Verenigd Koninkrijk:

- *Return of failed asylum-seekers to the DRC, 17 augustus 2004.*

United Nations Children's Fund (UNICEF):

- *Press release -UNICEF calls for action on Congo terror, 15 februari 2005.*



Kantoor voor de Coördinatie van Humanitaire Hulp (OCHA):

- *UN Emergency Relief Coordinator calls on DRC authorities to assume their responsibilities towards the Congolese population, 21 maart 2005.*

United Kingdom Home Office, *Country Report Democratic Republic of Congo*, oktober 2004.

U.S. Department of State, *Congo, Democratic Republic of the, Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, februari 2005.

VluchtelingenWerk Nederland

- *Brief aan de woordvoerders inzake asielbeleid van de vaste commissie voor Justitie betreffende uitzettingen naar Congo, 28 februari 2005.*
- *Brief aan de woordvoerders inzake asielbeleid van de vaste commissie voor Justitie betreffende motie over DGM Congo, 11 maart 2005.*

Tijdschriftartikelen, krantenartikelen en persberichten

Integrated Regional Information Network (IRIN), The New York Times, de Volkskrant, NRC Handelsblad, Trouw, Agence France-Presse (AFP), Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), Associated Press (AP), Reuters.

WEBSITES:

- www.cpj.org - *Committee to Protect Journalists*
- www.rsf.org - *Reporters without Borders*
- www.mask.org.za - *Behind the Mask*
- www.anglicancommunion.org - *The Anglican Communion*
- www.monuc.org - *Mission de l'organisation des Nations Unies au Congo*



I Kaart van de Democratische Republiek Congo¹²⁴



124

De weergave van grenzen en namen op deze kaart en de gebruikte benamingen dienen niet te worden opgevat als een bevestiging of aanvaarding daarvan door het Koninkrijk der Nederlanden.